

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Συγγραφική Ομάδα ΕΚΠΑ

Τετράδιο Εργασιών

2^ο
Τεύχος

6η Δημοτικού

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Οι αξίες μας:
Στόχοι

6η Δημοτικού

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**

Οι αξίες μας:

Στόχοι

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια Αξιολογήτρια

Αξιολογητής

Αξιολογήτρια

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Υπεύθυνη Διδακτικού Πακέτου για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παναγιώτα Νεοκοσμίδου
Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Νικόλαος Τσουρής
Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αφροδίτη Μαντζουράνη
Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Παρασκευή Θεοδώρου
Πτυχιούχος Πληροφορικής

Ευθυμία Στάθη
Διπλωματούχος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών

Ευαγγελία Καλογηράτου
Σύμβουλος Β' του ΙΕΠ

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης
Διονύσιος Μουρελάτος
Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης
Στυλιανός Μαυρατζάς
Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σειρά: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

6η Δημοτικού

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**

Οι αξίες μας:
Στόχοι

Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΚΠΑ

Συντελεστές

Επιστημονική υπεύθυνη: Ευγενία Μαχουλά Καθηγήτρια Γλωσσολογίας και εκπαιδευτικών εφαρμογών ΕΚΠΑ

Υπεύθυνος έργου: Νικόλαος Θωμαΐδης Καθηγητής Αναλυτικής Χημείας ΕΚΠΑ, Πρόεδρος ΕΑΔΠΠΑ - Εκδόσεις ΕΚΠΑ

Συντονισμός και επιστημονική επιμέλεια συγγραφικού έργου 6ης Δημοτικού:
Ευγενία Μαχουλά, Γεωργία Στύλου Δρ. Εφαρμοσμένης γλωσσολογίας ΠΕ70, Ιωάννης Τρυφιάτης Δρ. Παιδαγωγικής ΠΕ70

Συντονισμός συγγραφής 6ης τάξης: Γεώργιος Σέρχης Δρ. Διδακτικής της γλώσσας ΠΕ70

Συγγραφική ομάδα: Γεώργιος Σέρχης, Ευγενία Μαχουλά, Άννα Παπαγεωργίου ΜΑ ΠΕ70, Χρήστος Παράσχης ΜΑ ΠΕ70, Φωτεινή Σδρόλια ΠΕ70, Ζέρβα Ειρήνη Δρ. ΠΕ70 (συμμετοχή στον αρχικό σχεδιασμό του βιβλίου)

Συμβουλευτική ομάδα σε θέματα λεξιλογίου: Αγγελική Ευθυμίου Καθηγήτρια Γλωσσολογίας Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Παρασκευή Θώμου Καθηγήτρια Γλωσσολογίας Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συμβουλευτική ομάδα σε ειδικά θέματα και παροχή υλικού: Φωτεινή Αντωνίου Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής ΕΚΠΑ, Γεωργία Κατσούδα Δρ. Γλωσσολογίας Ερευνήτρια Α΄ Ακαδημία Αθηνών, Χρύσα Κουράκη Επίκ. Καθηγήτρια Παιδικής Λογοτεχνίας, Κωνσταντίνος Μαλαφάντης Καθηγητής Παιδαγωγικής και Λογοτεχνίας ΕΚΠΑ, Άννα Φτερνιάτη Καθηγήτρια Διδακτικής της γλώσσας Πανεπιστήμιο Πατρών

Κριτική ανάγνωση: Ιωάννης Τρυφιάτης

Εμπειρογνώμονες Προγράμματος Σπουδών: Γεώργιος Μπαμπινιώτης Καθηγητής Γλωσσολογίας ΕΚΠΑ, Ναπολέων Μήτσης Καθηγητής Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ευγενία Μαχουλά

Σχεδιασμός - Σελιδοποίηση: Pebble Creative Services

Εικονογράφηση: Χριστίνα Αβδίκου, Pebble Creative Services

Δημιουργία ειδικών Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων: Γεώργιος Σέρχης, Μαρία Στιβακτάκη ΜΑ ΠΕ86, Πηνελόπη Μπόζνου ΠΕ70, Ιφιγένεια Γρατσία ΠΕ02, Ιωάννης Τρυφιάτης

Συντονισμός & Τεχνική Επιμέλεια Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων: Κωνσταντίνος Τσιμπάνης Μηχανικός Πληροφορικής ΕΚΠΑ, Θεόδωρος Θωμάς ΕΔΙΠ ΕΚΠΑ

Ανάπτυξη ψηφιακών μορφών διδακτικού βιβλίου: Pebble Creative Services

Δικαιούχος συγγραφής: ΕΑΔΠΠΑ-Εκδόσεις ΕΚΠΑ

Η συγγραφική ομάδα ευχαριστεί τους ειδικούς επιστήμονες για τις πολύτιμες συμβουλές και παρατηρήσεις τους. Την ευθύνη για τυχόν λάθη ή παραλείψεις φέρει αποκλειστικά η συγγραφική ομάδα.

Συζήτηση

Δραστηριότητα
στο τετράδιο

Βρίσκω ιδέες

Συζητάμε σε ομάδα

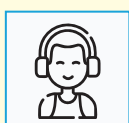
Σχέδιο εργασίας

Κατανόηση
γραφτού λόγου

Πολυτροπικό κείμενο

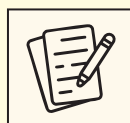
Κατανόηση
προφορικού λόγου

Διδασκαλία
κειμενικού τύπου

Παραγωγή γραπτού λόγου

Ορθογραφία

Διαβάζω

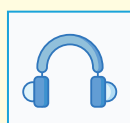
Εργαζόμαστε σε дуάδες

Λήμμα σε λεξικό

Δραματοποίηση

Ακρόαση κειμένου

Βαθμοί δυσκολίας

Περιεχόμενα

Γραμματική

Λεξιλόγιο

Γραμματική/λεξική
ορθογραφία

5

Επιστήμες και Τεχνολογία

5.1 Ας μιλήσουμε... επιστημονικά, σελ. 8

Απρόσωπες εκφράσεις	Συνώνυμες λέξεις	Συμπλήρωση κενών
Αλλαγή γραμματικής κατηγορίας	Εφεύρεση – ανακάλυψη	
	Διεθνισμοί	

5.2 Σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα, σελ. 13

Δευτερεύουσες/εξαρτημένες προτάσεις	Σημασία και ανάλυση λέξης	Κλιτικά επιθήματα
Επίθετα σε -ύς, -εία, -ύ	Σημασία και επεξεργασία παραγωγικού επιθήματος	Ορθογραφία της λέξης γη
Επίθετα σε -ής, -ής, -ές		
Αλλαγή γραμματικής κατηγορίας		

5.3 Η επιστήμη στην πράξη, σελ. 18

Παραγωγή γραπτού λόγου: Εξήγηση

5.4 Επανάληψη, σελ. 20

6

Τέχνες και πολιτιστική κληρονομιά

6.1 Οι καλλιτέχνες μάς μιλούν, σελ. 26

Είδος προτάσεων	Σημασίες λέξεων	Συμπλήρωση κενών
	Λεξιλόγιο σχετικά με τις τέχνες και τον πολιτισμό	

6.2 Χώροι και αντικείμενα πολιτισμού και τέχνης, σελ. 30

Περιεχόμενο προτάσεων	Οικογένεια της λέξης μουσική	Διάφορες λέξεις
Αντωνυμίες	Ανάλυση λέξεων	Συμπλήρωση κενών
	Ετυμολογία λέξεων	
	Σημασίες λέξεων	

6.3 Η τέχνη και ο πολιτισμός μάς μιλάνε... ας ακούσουμε!, σελ. 35

Περίληψη κειμένου

6.4 Επανάληψη, σελ. 36

Γραμματική

Λεξιλόγιο

Γραμματική/λεξική
ορθογραφία

7

Η ελληνική γλώσσα στο παρόν, το παρελθόν και το μέλλον

7.1 Η δύναμη της έκφρασης, σελ. 41

Επανάληψη στα ουσιαστικά και στα επίθετα	Ανάλυση λέξης	Συμπλήρωση κενών
Αναφορικές ονοματικές προτάσεις	Οικογένεια της λέξης γλώσσα	Αιτιολόγηση ορθογράφησης
Αναφορικές αντωνυμίες	Λεξιλόγιο ενότητας	Ομόηχες λέξεις

7.2 Η ελληνική γλώσσα χθες και σήμερα σε διαφορετικούς τύπους, σελ. 46

Επανάληψη στα επίθετα και στα ουσιαστικά	Οικογένεια της λέξης <i>ποικιλία</i>	Παραγωγικά επιθήματα
Τονισμός ουσιαστικών και επιθέτων	Λεξιλόγιο ενότητας	Ποιόν ενεργείας ρημάτων σε -λλω
Ευθύς και πλάγιος λόγος	Νεοελληνικές διάλεκτοι	

7.3 Ο θαυμαστός κόσμος της γλώσσας, σελ. 54

Παραγωγή γραπτού λόγου: Εξήγηση

Λεξιλόγιο ενότητας

7.4 Επανάληψη, σελ. 57

8

Ένας κύκλος κλείνει, ένας άλλος ανοίγει!

8.1 Αποχαιρετώντας το δημοτικό, σελ. 60

Γραμματική-Σύνταξη	Λεξιλόγιο	Ορθογραφία
Ρήμα (επανάληψη)	Πολυσημία λέξης	Κλιτές μετοχές
Σύνταξη: Σύνδεση και όροι προτάσεων, είδη φράσεων (επανάληψη)	Παραγωγή, σύνθεση, ετυμολογία	Διάφορες λέξεις
Μετοχές	Διεθνισμοί	Δάνειες λέξεις, αιτιολόγηση ορθογράφησης

8.2 Με όνειρα και σκέψεις φεύγω από το δημοτικό, σελ. 72

Σύνταξη: Ενεργητική – παθητική, είδος προτάσεων, ανάλυση μετοχών (επανάληψη)	Συνώνυμες – αντώνυμες λέξεις	Παραγωγικά & κλιτικά επιθήματα
Γραμματική: αντωνυμίες, παραθετικά επιθέτων	Μεταφορά, λεξιλόγιο ενότητας σχετικά με την αποφοίτηση	Διάφορες λέξεις

Ενότητα 5

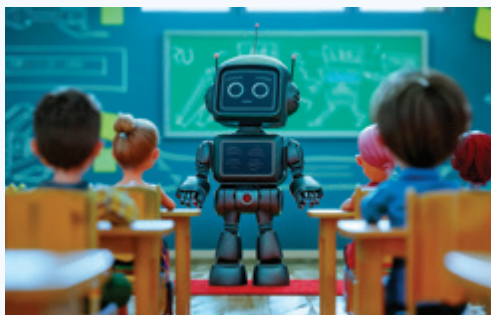
Κείμενο 1

5.1

Ρομπότ-δάσκαλοι στα σχολεία της Ινδίας

Οι εξελίξεις στην τεχνητή νοημοσύνη και τη ρομποτική είναι ραγδαίες και αυτό που παλαιότερα λεγόταν σαν αστείο, δηλαδή το ότι σιγά σιγά τα ρομπότ θα πάρουν τη θέση και των δασκάλων μέσα στα σχολεία, αρχίζει να γίνεται πράξη.

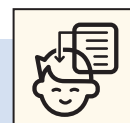
Το ανθρωποειδές ρομπότ, με κωδική ονομασία Eagle 2.0, δημιουργήθηκε από μια ομάδα 17 προγραμματιστών, μηχανικών, σχεδιαστών κινουμένων σχεδίων και βέβαια εκπαιδευτικών. Λέγεται ότι η ομάδα εργάστηκε δύο χρόνια για να αναπτύ-

ξει το ρομπότ από το μηδέν. Το κόστος δεν είναι μεγάλο και ανέρχεται στο ποσό των 10.000€ περίπου. Το σχολείο σχεδιάζει πρόγραμμα δοκιμαστικών μαθημάτων, χωρίς την παρουσία ανθρώπων εκπαιδευτικών, όπως επίσης και την εισαγωγή ρομπότ πιο φιλικών για μικρότερα παιδιά, σε μικρότερες τάξεις προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Σε σχολείο στην Μπαγκαλόρ της Ινδίας διε-
ξάγεται ένα πιλοτικό μοντέλο διδασκαλίας, στο οποίο ένα ανθρωποειδές ρομπότ αναλαμβάνει τη διδασκαλία, ενώ ένας άνθρωπος εκπαιδευτικός παρευρίσκεται επεμβαίνοντας αν χρειαστεί. Το ρομπότ διδάσκει το μάθημα, με τη βοήθεια παρουσίασης του PowerPoint και μπορεί να αλληλοεπιδρά με τους μαθητές, να θέτει ή να απαντά σε ερωτήσεις και να αντιδρά στις απαντήσεις που λαμβάνει.

*Ρομπότ-δάσκαλοι στα σχολεία της Ινδίας,
tecteacher.gr. (διασκευή)*

1. Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ); Βάζουμε ✓

	Σ	Λ
1. Η τεχνητή νοημοσύνη είναι αυτή που έχει συμβάλει μόνο στη δημιουργία των ρομπότ.		
2. Παιδιά σχολείου της Ινδίας παρακολουθούν τη διδασκαλία ενός ανθρωποειδούς ρομπότ.		
3. Το κόστος του ρομπότ είναι μεγάλο.		
4. Το ανθρωποειδές ρομπότ έχει τη δυνατότητα να διδάσκει μαθητές/μαθήτριες νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου.		
5. Η παρουσία ενός ανθρώπου είναι απαραίτητη, όσο το ρομπότ παραδίδει το μάθημα.		

Γραμματική

Φίλιππος: Δυσκολεύομαι να αναγνωρίσω πότε ένα τριτοπρόσωπο ρήμα είναι προσωπικό και πότε απρόσωπο.

Αλίνα: Ούτε και εγώ το έχω καταλάβει πολύ καλά αυτό!

Ούμα: Νομίζω ότι, αν διαβάσουμε αυτά που έχει ετοιμάσει ο δάσκαλός μας παρακάτω, θα τα καταλάβουμε!

Όταν σε μία πρόταση συναντήσουμε κάποιο τριτοπρόσωπο ρήμα, π.χ. *φαίνομαι* – *φαίνεται*, *λέγομαι* – *λέγεται*, *χρειάζομαι* – *χρειάζεται* κτλ., αν υπάρχει κάποιο όνομα σε ονομαστική πτώση, τότε το ρήμα θα είναι προσωπικό, αλλιώς θα ακολουθεί μία δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση, η οποία θα έχει τον ρόλο του υποκειμένου. Για παράδειγμα,

Ο δάσκαλος **φαίνεται** κουρασμένος.

Το ρήμα *φαίνεται* είναι προσωπικό, καθώς υποκείμενο είναι ο δάσκαλος.

Φαίνεται ότι θα βρέξει.

Το ρήμα *φαίνεται* είναι απρόσωπο, αφού υποκείμενό του είναι η ειδική πρόταση.

Παρατηρώ

- **Κάνει καλό** να τρώμε υγιεινά.
- **Είναι καιρός** να ξεκινήσουμε ένα άθλημα.

Τι δείχνουν οι φράσεις με τα έντονα γράμματα;
Το υποκείμενό τους είναι κάποιο πρόσωπο ή πράγμα;

Κατανόω

Κάνει καλό ← ρόλος υποκειμένου → να τρώμε υγιεινά.

Μαθαίνω

Οι **απρόσωπες εκφράσεις** είναι ρηματικές φράσεις που σχηματίζονται με τα ρήματα:

- *είναι* ή *υπάρχει* + ουσιαστικό, π.χ. *Υπάρχει περίπτωση να...*
- *είναι* + ουδέτερο επιθέτου ή μετοχής, π.χ. *Είναι σίγουρο ότι...*
- *είναι* + επίρρημα, π.χ. *Είναι καλύτερα να...*
- *έχει* ή *κάνει* + ουσιαστικό, π.χ. *Έχει αξία...*

5.2

Απρόσωπες εκφράσεις

Κάποιες από τις κυριότερες απρόσωπες εκφράσεις είναι:

είναι άδικο, είναι καλό, είναι δύσκολο, είναι ανάγκη, είναι καιρός, επόμενο είναι, είναι καλύτερα, υπάρχει ανάγκη, υπάρχει περίπτωση, έχει αξία, έχει λογική, κάνει καλό, κάνει κρύο κτλ.

2. Εντοπίζουμε από το κείμενο απρόσωπα ρήματα/εκφράσεις και έπειτα βρίσκουμε το υποκείμενό τους.

Απρόσωπο ρήμα/έκφραση	Υποκείμενο

3. Βρίσκουμε τα απρόσωπα ρήματα και τις απρόσωπες εκφράσεις. Υπογραμμίζουμε το υποκείμενό τους.

- Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι δύσκολο να αντικατασταθούν οι δάσκαλοι από τα ρομπότ.
- Υπάρχει ανάγκη συνέχισης της επιστημονικής έρευνας.
- Τα τεχνολογικά επιτεύγματα είναι λογικό να αποκτούν μεγαλύτερη αξία, όταν εξυπηρετούν τις ανάγκες των ανθρώπων.
- Ακούγεται ότι οι οικιακοί εκτυπωτές μελλοντικά θα αποκτήσουν νέες δυνατότητες.

4. Γράφουμε **Π** στις περιπτώσεις των ρημάτων που είναι προσωπικά και **Α** στις περιπτώσεις των ρημάτων που είναι απρόσωπα.

1. Η μέρα φαίνεται ζεστή σήμερα.	
2. Φαίνεται ότι δεν έχουν συνειδητοποιήσει το πρόβλημα.	
3. Μία επιστημονική ανακάλυψη γίνεται πρωτίστως για το κοινό καλό.	
4. Διαδίδεται τελευταία ότι έχει γίνει μία σπουδαία εφεύρεση.	
5. Αξίζει να δίνονται πολλές ευκαιρίες σε κάθε παιδί.	
6. Κάθε επιστημονική ανακάλυψη αξίζει τα εύσημα όλων μας.	

5. Σχηματίζουμε 5 προτάσεις από τις οποίες η μία θα περιλαμβάνει απρόσωπο ρήμα και οι υπόλοιπες θα περιλαμβάνουν καθένα από τα είδη των απρόσωπων εκφράσεων που παρουσιάστηκαν, π.χ. *είναι* ή *υπάρχει* + ουσιαστικό.

.....

.....

.....

.....

.....

6. Δημιουργούμε ουσιαστικά από τα παρακάτω ρήματα. Κάποιες φορές δίνεται και το παραγωγικό επίθημα που απαιτείται.

χορηγώ	χορήγηση	(-ση)
περιγράφω		
εξηγώ		(-ση)
εισάγω		
παρουσιάζω		(-ση)
σχεδιάζω		(-ση)

Λεξιλόγιο

7. Αντικαθιστούμε τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου με άλλες συνώνυμες.

ραγδαίες εξελίξεις		το ρομπότ δημιουργήθηκε	
διεξάγεται πιλοτικό μοντέλο		να αναπτύξει το ρομπότ	
αναλαμβάνει τη διδασκαλία		το κόστος αγοράς	
λαμβάνει απαντήσεις			

8. Διαβάζουμε τις προτάσεις και συμπληρώνουμε τα κενά με τις λέξεις εφεύρεση ή ανακάλυψη.

- Η ..... του τηλεφώνου άλλαξε ριζικά τον τρόπο που επικοινωνούμε, επιτρέποντας στους ανθρώπους να μιλούν μεταξύ τους σε μεγάλες αποστάσεις.
- Η ..... της ηλεκτρογένεσης ήταν ένα σημαντικό βήμα στην κατανόηση των φυσικών φαινομένων, ενώ η επιστήμη άρχισε να αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς.
- Το διαδίκτυο θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες ..... του 20ού αιώνα, καθώς άλλαξε τον τρόπο που συλλέγουμε και μοιραζόμαστε πληροφορίες.
- Η ..... του τροχού είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική βελτίωση στις μεταφορές και την ανάπτυξη του εμπορίου.
- Μέσα από την ..... της πενικιλίνης, ο Αλέξανδρος Φλέμινγκ κατάφερε να δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό φάρμακο κατά των βακτηρίων.

Παρατηρώ

Ο Ήρωνας **ανακάλυψε** τη δύναμη του ατμού, η ατμομηχανή όμως **εφευρέθηκε** μετά από πολλούς αιώνες.

Πότε χρησιμοποιείται η μία λέξη και πότε ή άλλη;

9. Βρίσκουμε με ποιες λέξεις του κειμένου αντιστοιχούν οι παρακάτω ξένες λέξεις.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ	ΑΓΓΛΙΚΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ	ΓΑΛΛΙΚΑ	ΙΤΑΛΙΚΑ
	school	Schule	école	scuola
	model	Modell	modèle	modello
πιλοτικό	pilot	Pilot	pilote	pilota
	code	Code	code	codice
	program	Programm	programme	programma

10. Παρατηρούμε τις ετυμολογικές πληροφορίες των λέξεων και αποφαινόμαστε αν αποτελούν διεθνισμούς ή όχι. Όταν πρόκειται για διεθνισμούς, βάζουμε ένα ✓.

Προσοχή!

Αν η λέξη προέρχεται κατευθείαν από τα αρχαία (αρχ.) ή τα μεσαιωνικά (μσν.) ελληνικά δεν θεωρείται διεθνισμός.

Λέξεις	Ετυμολογικές πληροφορίες	
βιογεωγραφία	[< γαλλ. <i>biogéographie</i> < <i>bio-</i> = βιο- + <i>géographie</i> = γεωγραφία]	✓
βιογραφία	[< μσν. <i>βιογραφία</i> < βιο- + -γραφία]	
αυτοβιογραφία	[< γαλλ. <i>auto bio graphie</i> < <i>auto-</i> = αυτο- + <i>biographie</i> = βιογραφία]	
τεκνογονία	[< αρχ. <i>τεκνογονία</i>]	
ανθρωπογονία	[< αγγλ. <i>anthropogony</i> < <i>anthropo-</i> = ανθρωπο- + <i>-gony</i> = -γονία]	
φωτογένεια	[< γαλλ. <i>photogénie</i> < <i>photo-</i> = φωτο- + <i>-génie</i> < -γένος]	
συγγένεια	[< αρχ. <i>συγγένεια</i>]	
αμμοθεραπεία	[< αμμο- + -θεραπεία]	
βακτηριοθεραπεία	[< γαλλ. <i>bactériothérapie</i> < <i>bactério-</i> = βακτήρι(ον) -ο- + <i>-thérapie</i> = -θεραπεία]	
τεχνολογία	[< γαλλ. <i>technologie</i> < <i>techno-</i> = τεχνο- + <i>-logie</i> = -λογία]	

Λεξιλόγιο & Ορθογραφία

Α. Κυκλώνουμε τη βάση στη λέξη **ανακαλύπτω**.

11. Για να την εντοπίσουμε αφαιρούμε το πρόθημα και την κατάληξη.

Β. Συνδέουμε τη βάση της λέξης με ένα νεοελληνικό ρήμα: .....

Γ. Συμπληρώνουμε τα κενά των ετυμολογικά συγγενών λέξεων.

επικάλ___ψη

προκάλ___μ___α

καλ___πτρα

υπερκαλ___πτω

αποκαλ___πτικός

συγκαλ___πτω

Κείμενο 2

5.3

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ (276–194 π.Χ.)

ΣΧΕΤΙΚΑ

ΚΛΑΔΟΣ
Γεωγραφία

ΠΡΙΝ

6ος αιώνας π.Χ. Ο Έλληνας μαθηματικός Πυθαγόρας υποστηρίζει ότι η Γη μπορεί να είναι σφαιρική, και όχι επίπεδη.

3ος αιώνας π.Χ. Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος τοποθετεί πρώτος τον Ήλιο στο κέντρο του γνωστού Σύμπαντος και χρησιμοποιεί μια τριγωνομετρική μέθοδο για να υπολογίσει τα σχετικά μεγέθη του Ήλιου και της Σελήνης και τις αποστάσεις τους από τη Γη.

Στα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ., ο Ερατοσθένης εισάγει στους χάρτες του τις έννοιες των παράλληλων και των μεσημβρινών κύκλων (που ισοδυναμούν με το σύγχρονο γεωγραφικό πλάτος και μήκος).

ΜΕΤΑ

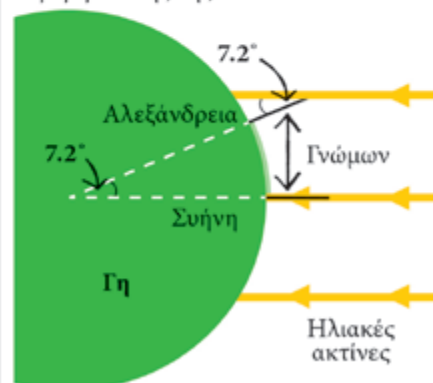
18ος αιώνας Μετά από τεράστιες προσπάθειες, Γάλλοι και Ισπανοί επιστήμονες προσδιορίζουν με ακρίβεια την περιφέρεια και το σχήμα της Γης.

Ο Έλληνας αστρονόμος και μαθηματικός Ερατοσθένης έμεινε στην ιστορία ως ο πρώτος που μέτρησε το μέγεθος της Γης, αλλά θεωρείται και ο ιδρυτής της γεωγραφίας –όχι μόνον επινόησε τη λέξη, αλλά διατύπωσε και πολλές από τις βασικές αρχές που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό θέσεων στον πλανήτη μας. Γεννημένος στην Κυρηναϊκή (της σύγχρονης Λιβύης), ο Ερατοσθένης ταξίδεψε πολύ στον ελληνικό κόσμο, σπουδάζοντας στην Αθήνα και την Αλεξάνδρεια, για να καταλήξει τελικά βιβλιοθηκάριος στη Μεγάλη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας.

Εκεί, ο Ερατοσθένης έμαθε ότι στην πόλη Συήνη (το σημερινό Ασουάν), νότια της Αλεξάνδρειας, ο Ήλιος ήταν τελείως κατακόρυφος κατά το θερινό ηλιοστάσιο (τη μεγαλύτερη ημέρα του έτους, όταν ο Ήλιος βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο στον ουρανό). Θεωρώντας ότι ο Ήλιος ήταν τόσο μακριά ώστε οι ακτίνες του να είναι σχεδόν παράλληλες όταν φτάνουν στη Γη, χρησιμοποίησε μια κατακόρυφη ράβδο, ή «γνώμονα», για να μετρήσει τη σκιά που έριχνε ο Ήλιος την ίδια στιγμή στην Αλεξάνδρεια. Εδώ, προσδιόρισε ότι ο Ήλιος βρισκόνταν $7,2^\circ$ νότια από το ζενίθ –γωνία που ισοδυναμεί με το $1/50$

της περιφέρειας ενός κύκλου. Επομένως, συμπεράνε, η απόσταση μεταξύ των δύο πόλεων επάνω σε έναν μεσημβρινό βορρά-νότου πρέπει να είναι ίση με το $1/50$ της περιφέρειας της Γης. Αυτό του επέτρεψε να υπολογίσει το μήκος της περιφέρειας του πλανήτη μας σε 230.000 στάδια, ή 39.690 χλμ. –με σφάλμα μικρότερο από 2 τοις εκατό. ■

Το φως του Ήλιου έπεφτε στη Συήνη κατακόρυφα, αλλά στην Αλεξάνδρεια έριχνε σκιά. Η γωνία της σκιάς που έριχνε ο γνώμονας επέτρεψε στον Ερατοσθένη να υπολογίσει την περιφέρεια της Γης.

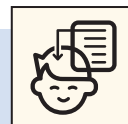

Δείτε επίσης: Νικόλαος Κοπέρνικος 34–39 ■ Γιοχάννες Κέπλερ 40–41

Οι επιστήμες με απλά λόγια.

12.

Διατυπώνουμε με δικά μας λόγια στο τετράδιό μας την περίοδο του κειμένου διατηρώντας το ίδιο νόημα: «Γεννημένος στην Κυραναϊκή» μέχρι «Μεγάλη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας».

13.

Μετατρέπουμε τις ρηματικές προτάσεις σε ονοματικές, κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές.

- Διατύπωσε πολλές βασικές αρχές -> Η διατύπωση πολλών βασικών αρχών
- Χρησιμοποίησε μία κατακόρυφη ράβδο -> .....
- Επιστήμονες προσδιορίζουν με ακρίβεια την περιφέρεια της Γης -> .....
.....
- Ο Αρίσταρχος τοποθετεί τον ήλιο στο κέντρο του σύμπαντος -> .....
.....
- Ο Ερατοσθένης εισάγει τις έννοιες των παράλληλων και μεσημβρινών κύκλων. -> .....
.....

Γραμματική

14. Περιγράφουμε σε μία παράγραφο ένα τεχνολογικό προϊόν που κάνει τη ζωή μας ευκολότερη στο σπίτι, π.χ. σκούπα ρομπότ. Πρέπει να χρησιμοποιήσουμε 4 διαφορετικά είδη δευτερευουσών/εξαρτημένων προτάσεων.

15. Υπογραμμίζουμε τις δευτερεύουσες/εξαρτημένες προτάσεις και γράφουμε στην παρένθεση το είδος τους. Κυκλώνουμε τη λέξη με την οποία εισάγονται.

5.4

- Επειδή σε θεωρώ αξιόλογο, θα σε υποστηρίξω με όλες μου τις δυνάμεις. (.....)
- Ήμουν αρκετά πεισμάτλης, όταν ήμουν μικρός. (.....)
- Οι αντίπαλοι υποστήριζαν ότι θα κερδίσουν. (.....)
- Ρωτούσε συνεχώς πώς τα καταφέραμε. (.....)
- Ταξίδεψε πολύ, για να γνωρίσει την Ελλάδα. (.....)
- Μίλησαν όλοι οι βουλευτές, ώστε να ενημερωθεί ο λαός. (.....)

5.5

16. Συμπληρώνουμε τις παρακάτω προτάσεις με τα επίθετα που δίνονται στον σωστό τύπο. Κάποιο επίθετο χρησιμοποιείται δύο φορές.

οξύς

αμβλύς

ταχύς

ευθύς

δριμύς

- Οι ..... γωνίες είναι μικρότερες από 90°.
- Η ..... γωνία είναι μεγαλύτερη από 90°.
- Τα ....., οι βάσεις και τα άλατα είναι κάποιες από τις σημαντικές ομάδες χημικών ενώσεων.
- Η Αττική Οδός είναι δρόμος ..... κυκλοφορίας.
- Από αύριο ..... ψύχος θα επικρατήσει στη χώρα μας.
- Το χαρακτηριστικό των παράλληλων ..... είναι ότι, όσο κι αν τις προεκτείνουμε, δεν τέμνονται ποτέ.

17. Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων βάζοντας το επίθετο της παρένθεσης στον σωστό τύπο.

5.6

- Το ..... (πενταμελής) συγκρότημα ενθουσίασε με τη σκηνική του παρουσία.
- Η χορωδία του σχολείου μας θα εμφανιστεί στην ..... (πολυτελής) αίθουσα του Μεγάλου Μουσικής.
- Η επιτυχία της έκθεσης του ζωγράφου ήταν αποτέλεσμα της ..... (συνεχής) προσπάθειάς του.
- Το ενδιαφέρον της για τον κινηματογράφο είναι ..... (ελικρινής).

18. Τοποθετούμε τα επίθετα της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση.

- τη ..... (συνεχής) βροχόπτωση
- του ..... (διαπρεπής) επιστήμονα
- το ..... (διεθνής) αεροδρόμιο
- οι ..... (ελικρινής) άνθρωποι
- τα ..... (υγιής) σώματα
- οι ..... (αγωνιώδης) προσπάθειες

19. Α. Σχηματίζουμε τα ουσιαστικά που παράγονται από τα παρακάτω επίθετα, όπως στο παράδειγμα.

ευτυχής	ευτυχία
ασθενής	
επιεικής	
αυθάδης	

ευγενής	
ακριβής	
αυτάρκης	
ατυχής	

Γραμματική ορθογραφία

Β. Παρατηρούμε την ορθογραφία των ουσιαστικών που προέκυψαν από τα επίθετα σε -ης, -ης, -ες και -ής, -ής, -ές. Προσπαθούμε να διατυπώσουμε έναν ορθογραφικό κανόνα, λαμβάνοντας υπόψη και τη θέση του τόνου.

Ορθογραφικός κανόνας

Τα θηλυκά ουσιαστικά που τονίζονται στην παρ..... και παράγονται από επίθετα σε -ης, -ης, -ες και -ής, -ής, -ές έχουν το παραγωγικό επίθημα ....., π.χ. ακρίβεια. Ενώ τα ουσιαστικά που τονίζονται στη λήγουσα έχουν το παραγωγικό επίθημα ....., π.χ. ευτυχία.

Λεξιλόγιο

5.7

20. Α) Ένας επιστήμονας είναι ο **αστρονόμος**. Αναλύουμε τη λέξη στα δύο της συστατικά: α' συστατικό: ..... β' συστατικό: .....

Β. Αναζητούμε τα δύο συστατικά στο έντυπο ή ψηφιακό λεξικό και γράφουμε τη σημασία τους με δικά μας λόγια:

Σημασία α' συστατικού: .....

Σημασία β' συστατικού: .....

Γ. Βρίσκουμε ακόμα 3 λέξεις με το ίδιο β' συστατικό και γράφουμε τη σημασία τους με δικά μας λόγια:

..... = ...

..... = ...

..... = ...

1. Μπορούμε να συμβουλευτούμε το λεξικό της Κοινής νεοελληνικής (βλ. Πύλη για την ελληνική γλώσσα) ή το Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας (βλ. Ακαδημία Αθηνών).

21. Α. Κυκλώνουμε το παραγωγικό επίθημα της λέξης **ουσιώδης**. Έπειτα αναζητούμε τη σημασία του επιθήματος στο λεξικό και την καταγράφουμε με δικά μας λόγια.

1. ....
.....
.....

-ώδης

2. ....
.....
.....

Β. Εντοπίζουμε την ετυμολογία του παραγωγικού επιθήματος από το λεξικό και:

α) γράφουμε το αρχαίο ρήμα από το οποίο προέκυψε: .....

β) εντοπίζουμε από την *Επιτομή του Μεγάλου λεξικού της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*

(βλ. *Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα*) τη σημασία της λέξης και τη γράφουμε με δικά μας λόγια:

Γ. Εντοπίζουμε από το λεξικό δύο παραδείγματα από κάθε σημασία.

Τα καταγράφουμε και στη συνέχεια γράφουμε τη σημασία των λέξεων με δικά μας λόγια.

- ..... = ...
- ..... = ...
- ..... = ...
- ..... = ...

Δ. Συζητάμε αν οι λέξεις που εντοπίσαμε ανήκουν στο επίσημο ή στο ανεπίσημο ύφος λόγου.

Λεξιλόγιο & ορθογραφία

22. Συγκρίνουμε και εντοπίζουμε τις τέσσερις διαφορετικές μορφές του θέματος των λέξεων που λειτουργούν ως α' και β' συστατικό και ανήκουν στην οικογένεια της **γης**.

Έπειτα, τις καταγράφουμε στον πίνακα, τοποθετώντας παράλληλα και τις λέξεις στην κατάλληλη στήλη.

γηγενής	γαιάνθρακας	επίγειος	γήλοφος	γεωγραφία	γαιοκτήμονας
γήπεδο	γεωλογία	γαιοκτησία	γεώδης	υδρόγειος	υπόγειο

Θέμα: γη-			
			υπόγειο

Γ. Παρατηρούμε τα θέματα **γέω-** και **γαιο-**. Μπορούμε να διατυπώσουμε έναν γενικό ορθογραφικό κανόνα που να αφορά τον τρόπο γραφής αυτών των δύο θεμάτων;

Ορθογραφικός κανόνας

Όταν έχουμε το γράμμα ..... προηγείται πάντα το γράμμα ....., π.χ. **γεω**λόγος, ενώ όταν έχουμε το γράμμα ..... ή ..... προηγείται το γράμμα ....., π.χ. **γαιο**κτήμονας, **γαιο**άνθρακας.

Σπουδαίο τεχνολογικό επίτευγμα από δεκαπεντάχρονο μαθητή!

Ολόκληρη η Ελλάδα –αλλά και ο κόσμος– μιλά για το εντυπωσιακό δημιούργημα του Δ.Χ., ενός δεκαπεντάχρονου μαθητή από την Καβάλα. Ο Δ.Χ. κατασκεύασε ένα ανθρωποειδές ρομπότ, το οποίο ονόμασε «Troory» (Τρού-πι). Για την κατασκευή του αυτή τιμήθηκε με τον Έπαινο Νεανικής Πρωτοβουλίας και Επιχειρηματικότητας.

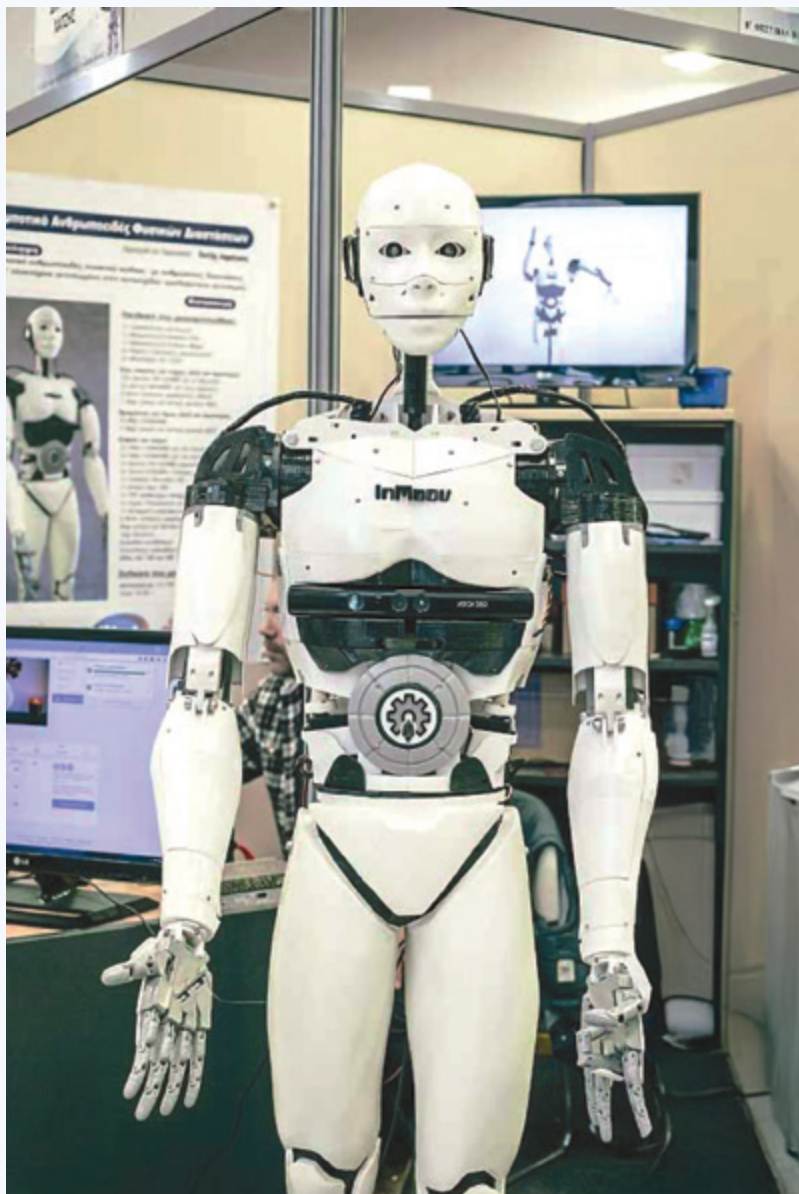
Το ρομπότ έχει ύψος 1,85 μέτρα και κατασκευάστηκε με κόστος κάτω από 500 ευρώ. Έχει τη δυνατότητα να μιμείται τις κινήσεις του ανθρώπινου σώματος και να επικοινωνεί στα αγγλικά με τον δημιουργό του.

Ο νεαρός μαθητής χρειάστηκε να αφιερώσει πολλές ώρες εργασίας για να σχεδιάσει όλα τα κομμάτια του ρομπότ, να τα εκτυπώσει με τρισδιάστατο εκτυπωτή (τον οποίο επίσης είχε κατασκευάσει μόνος του!) και να τα συναρμολογήσει.

Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι τόσο εντυπωσιακό, που σήμερα ο Δ.Χ. βρίσκεται στη λίστα με τους έξι κατασκευαστές παγκοσμίως που έχουν δημιουργήσει αυτόν τον τύπο ρομπότ.

Το επίτευγμα αυτό μας γεμίζει θαυμασμό και υπερηφάνεια, καθώς αποδεικνύει πως με δημιουργικότητα, επιμονή και αγάπη για την επιστήμη, ακόμη και ένας νέος μαθητής μπορεί να πετύχει κάτι τόσο σημαντικό.

Πώς ένας 16χρονος μαθητής από την Καβάλα δημιούργησε το δικό του ρομπότ, Μηχανή του χρόνου. (διασκευή)

23.

Γράφουμε ένα κείμενο στο οποίο θα εξηγούμε τα μέρη από τα οποία είναι κατασκευασμένο το ρομπότ. Πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τις λέξεις ή τις φράσεις που δίνονται παρακάτω και όλες πληροφορίες είναι χρήσιμες από το κείμενο και τουλάχιστον 3 απρόσωπα/τριτοπρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

Χρήσιμο λεξιλόγιο

10 κιλά πολυμερούς πλαστικού ABS, κίνηση, συνομιλία με χειριστή, 475 εκτυπωμένα κομμάτια, ένα χιλιόμετρο πλαστικού, 28 κινητήρες, ηχεία, κάμερα

Απρόσωπα/τριτοπρόσωπα ρήματα & απρόσωπες εκφράσεις

πρέπει, ενδέχεται, συμβαίνει, χρειάζεται, ακούγεται, φαίνεται, γίνεται, είναι δύσκολο, είναι ανάγκη, είναι βέβαιο, υπάρχει περίπτωση, έχει αξία, κάνει καλό

Το βαθυσκάφος

Το βαθυσκάφος ήταν καταπληκτικό. Όπως φάνηκε στον Χρίστο ήταν κατασκευασμένο ολόκληρο από γυαλί, αλλά εκείνο το σκούρο το γυαλί που ενώ εσύ από μέσα βλέπεις, οι άλλοι απ' έξω δεν μπορούν να σε δουν.

Το σχήμα του ήταν στενόμακρο σαν πύραυλος και την ουρά του τη στόλιζαν πτερύγια όπως του ψαριού. Στην κοιλιά του είχε ανοίγματα απ' όπου βγαίνανε δυο στηρίγματα, που πάνω τους στεκόταν το σκάφος.

– Μα είναι σπουδαίο, Σπύρο, ψέλλισε ο Χρίστος. Από τι είναι καμωμένο, από γυαλί;

– Καλά το κατάλαβες. Είναι φτιαγμένο από ένα άθραυστο γυαλί τρομερά μεγάλης αντοχής για να μπορεί να αντέξει στην τεράστια πίεση του νερού στα μεγάλα βάθη. Ίσως να ξέρεις πως η πίεση του νερού αυξάνεται κατά μία ατμόσφαιρα κάθε 10 μέτρα, δηλαδή 1.033 γραμμάρια ανά τετραγωνικό εκατοστόμετρο.

– Μόνο από γυαλί είναι;

– Όχι, αυτό θα ήταν πολύ επικίνδυνο. Μέσα του το γυαλί έχει ένα λεπτότατο σκελετό, από μέταλλο που το έχω ανακαλύψει εγώ, εξαιρετικά ελαφρύ και γερό.

– Κάνει να μπορούμε;

– Ελάτε, είπε ο Σπύρος και πάτησε ένα κουμπί που μόλις διακρινόταν στο πλάι του σκάφους. Ένα μέρος του τοιχώματος γλίστρησε στην άκρη, φανερώνοντας ένα τετράγωνο άνοιγμα.

Ο Χρίστος σκαρφάλωσε μέσα σαν μαϊμού και βρέθηκε σε έναν αρκετά ευρύχωρο θάλαμο, δίχως πόρτες και παράθυρα. Ο Αντώνης τον ακολούθησε από κοντά.

– Πού είμαστε; ρώτησε.

– Βρισκόμαστε στον στεγανό θάλαμο. Από εδώ μπορείτε να μπείτε στο σκάφος και τότε ακόμα όταν

βρίσκεται κάτω από το νερό. Μόλις μπορούμε, εξήγησε ο Σπύρος, πατάμε τούτο εδώ το κουμπί, η πόρτα κλείνει, πατάμε το άλλο κουμπί και οι αντλίες μπαίνουν σε ενέργεια για να τραβήξουν το νερό από τον θάλαμο. Τότε μόνο μπορεί να λειτουργήσει ο μηχανισμός της εσωτερικής πόρτας, που ξεκινάει από δω, πρόσθεσε, δείχνοντας ένα άλλο κουμπί. Κατάλαβες;

Ο Αντώνης κούνησε το κεφάλι του με θαυμασμό:

– Μένω άναυδος!

Όταν προχώρησαν στο εσωτερικό του σκάφους, ο Χρίστος δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί.

– Τι όμορφο που είναι! φώναξε και κοίταξε ολόγυρα με θαυμασμό.

Και πραγματικά η αίθουσα που αντίκρισε ήταν πολύ όμορφη. Απλωνόταν σε όλο το μέσα διαμέρισμα του σκάφους, έτσι που οι παράλληλοι εξωτερικοί της τοίχοι ήταν ολόκληροι παράθυρα. Το φως κυλούσε μέσα από το γυαλί και κατέκλυσε ολόκληρο τον χώρο. Οι άλλοι δυο τοίχοι, που χώριζαν την αίθουσα από τα άλλα διαμερίσματα του σκάφους ήταν βαμμένοι ένα ανοιχτό θαλασσί χρώμα, δίνοντας προέκταση στο γυαλί και επάνω τους κρέμονταν ωραιότατες θαλασσογραφίες που έμοιαζαν για έργα μεγάλων ζωγράφων. [...]

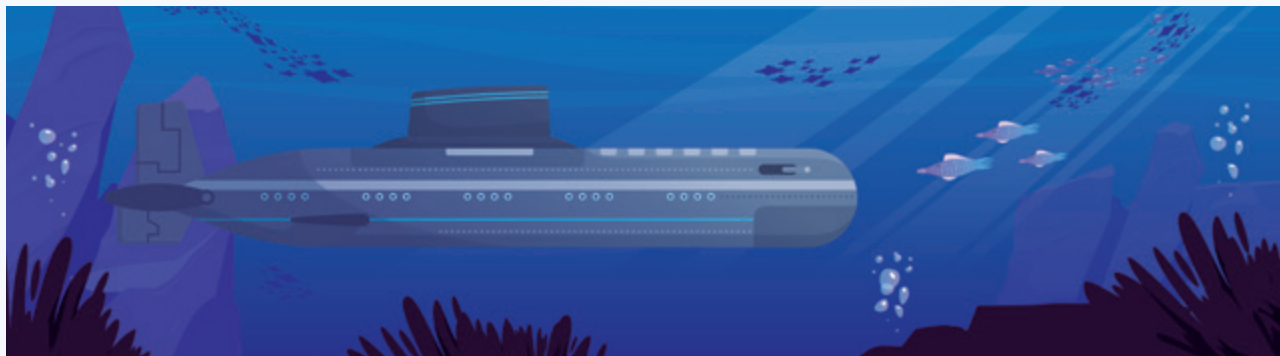
– Και πού είναι οι μηχανές; ρώτησε ο Αντώνης.

– Να τες, έκανε ο Σπύρος, δείχνοντας τις κάσες.

– Είναι πυρηνικό το σκάφος σου; απόρησε ο Χρίστος.

– Και ναι και όχι, απάντησε διστακτικά ο Σπύρος. Είναι δικιά μου εφεύρεση και με συγχωρείς αν, προς το παρόν τουλάχιστον, δεν θα μπορέσω να σας πω το μυστικό μου. Θα το μάθεις κάποτε, πρόσθεσε βλέποντας το απογοητευμένο πρόσωπο του Χρίστου, όχι τώρα όμως.

Σίνου, Κ., Το μεγάλο πείραμα.

24. Βρίσκουμε στο λεξικό τη σημασία των λέξεων και διατυπώνουμε έναν δικό μας σύντομο ορισμό.

βαθυσκάφος:

άναυδος:

25. Ανατρέχουμε στο κείμενο και εντοπίζουμε:

- Μία πρόταση που να δίνει τη γενική εντύπωση της εφεύρεσης.

.....

.....

- Μια πρόταση που να περιγράφει το εσωτερικό του βαθυσκάφους.

.....

.....

- Μια πρόταση που να περιγράφει το εξωτερικό του βαθυσκάφους.

.....

.....

26. Ζωγραφίζουμε το βαθυσκάφος, σύμφωνα με την περιγραφή. Αν θέλουμε, βάζουμε μικρές λεζάντες στα μέρη του σκάφους ή στα υλικά.

27. Ποιο ή ποια σημεία του κειμένου συνδέονται με τις παρακάτω ενότητες των Φυσικών Επιστημών;

A. Υδροστατική πίεση

B. Ιδιότητες των υλικών σωμάτων

Γ. Ενέργεια

Δ. Διαφανή, ημιδιαφανή και αδιαφανή σώματα

28. Η καρτέκλα των αποκαλύψεων: Με κλήρωση, ένα παιδί από την τάξη κάθετα στην καρτέκλα των αποκαλύψεων για να πάρει τον ρόλο του Σπύρου, του εφευρέτη.

Οι υπόλοιποι γινόμαστε δημοσιογράφοι και ετοιμάζουμε ερωτήσεις για να πάρουμε συνέντευξη από τον εφευρέτη, την οποία μπορούμε να ηχογραφήσουμε.

Γραμματική

29. Υπογραμμίζουμε τα απρόσωπα ρήματα και τις απρόσωπες εκφράσεις στις παρακάτω προτάσεις.

- Τον χειμώνα νυχτώνει νωρίς.
- Πρέπει να τηρούμε τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας.
- Δεν πρόκειται να αποφύγουμε τις τεχνολογικές εξελίξεις.
- Του ήταν δύσκολο να αποδεχτεί την πραγματικότητα.
- Είναι υπερβολή να παραγγέλνουμε περισσότερο φαγητό από όσο χρειάζεται.
- Καλό είναι να μπαίνουμε στη θέση του άλλου, με ενσυναίσθηση.

30. Συμπληρώνουμε τα υποκείμενα των απρόσωπων ρημάτων και απρόσωπων εκφράσεων στις παρακάτω προτάσεις.

Είναι ανάγκη .....

Πρέπει .....

Δεν μπορεί .....

Χρειάζεται .....

Ενδέχεται .....

Δεν είναι δυνατόν .....

31. Συμπληρώνουμε τα ονοματικά σύνολα με το κατάλληλο επίθετο.

5.11

5.12

αμβλύς

ταχύς

οξύς

δριμύς

θρασύς

- δρόμος ..... κυκλοφορίας
- ..... κριτική
- ..... αντίληψη των πραγμάτων
- ..... άνθρωποι
- ..... βλέμμα

32. Συμπληρώνουμε τις παρακάτω φράσεις βάζοντας τα επίθετα της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση και αριθμό.

- α.** Το ελικόπτερο πραγματοποίησε ..... (επιτυχής) προσγείωση.
- β.** Είναι δυνατόν να συμπαθήσω έναν άνθρωπο με ..... (αναιδής) και .....
..... (απρεπής) συμπεριφορά;
- γ.** Σύμφωνα με την αστυνομία παραμένουν ..... (ασαφής) τα κίνητρα της .....
..... (μυστηριώδης) εξαφάνισης.
- δ.** Μην αφήσουμε ένα ..... (ατυχής) περιστατικό να χαλάσει τη διάθεσή μας.
- ε.** Η υπόθεση έκλεισε λόγω ..... (επαρκής) αποδεικτικών στοιχείων.
- στ.** Στην αρχαιότητα οι προσπάθειες των αθλητών στους αγώνες βασίζονταν στον .....
(υγιής) ανταγωνισμό και στην ..... (ευγενής) άμιλλα.

Λεξιλόγιο

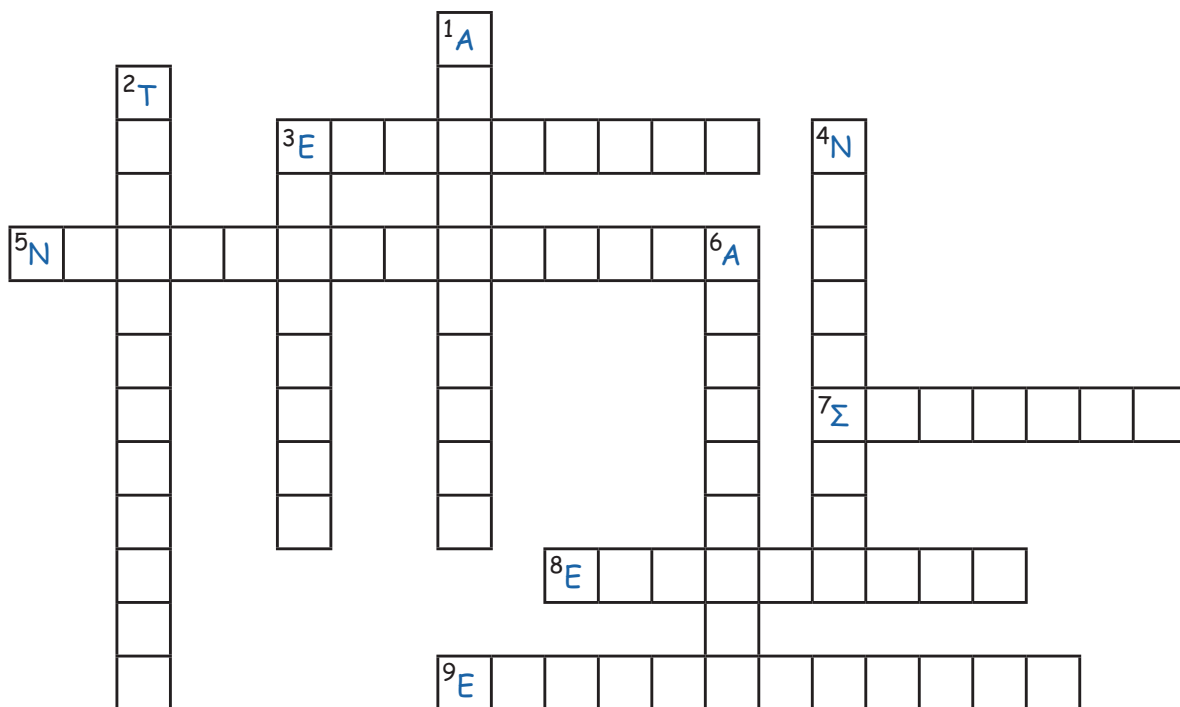
33. Συμπληρώνουμε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τις λέξεις: επιστήμη, πανεπιστήμιο, επιστημονικός, αντιεπιστημονικός.

- Οι ..... μέθοδοι είναι απαραίτητες για την ακριβή διερεύνηση των φαινομένων.
- Η ..... της ιστορίας είναι σημαντική για την κατανόηση των γεγονότων.
- Στα ..... διδάσκονται όλες οι επιστήμες.
- Πολλές ..... απόψεις κυκλοφορούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δηλαδή χωρίς επιστημονική βάση.

34. Συμπληρώνουμε το σταυρόλεξο με λέξεις από την ενότητα. Επιστήμη και Τεχνολογία

Οριζόντια

3. Έτσι ονομάζεται οτιδήποτε σπουδαίο ή κάτι πολύ σημαντικό που πετυχαίνει κάποιος.
5. Έτσι ονομάζεται η τεχνολογία αιχμής που έχει ως αντικείμενό της την παραγωγή μικροσκοπικών (νανομετρικών διαστάσεων) δομών με πρωτότυπες ιδιότητες και λειτουργίες.
7. Είναι σύνολο εξαρτημάτων, μηχανισμών, οργάνων τα οποία τοποθετούνται, συνδέονται και συντονίζονται κατάλληλα για την επιτέλεση λειτουργίας ή την εκτέλεση έργου, π.χ. περιφερειακή...
8. Έτσι ονομάζεται το πρόσωπο που διεξάγει επιστημονικές κυρίως έρευνες.
9. Είναι παράγωγη λέξη της «επιστήμης» και σημαίνει «επιστημονική γνώση και κατάρτιση».

Κάθετα

1. Είναι ο επιστήμονας με αντικείμενο μελέτης την αστρονομία.
2. Παράγωγη λέξη της «τεχνολογίας». Σημαίνει «αυτός που σχετίζεται με την τεχνολογία», π.χ. ... εξοπλισμός.
3. Είναι η δημιουργία νέου και πρωτότυπου συνήθως αντικειμένου.
4. Το ένα συστατικό του πολυλεκτικού συνθέτου είναι το επίθετο «τεχνητή». Τον όρο αυτόν τον συναντάμε στην πληροφορική και σημαίνει «η ικανότητα μηχανήματος να μιμείται τον άνθρωπο ως προς την ευφυΐα».
6. Είναι η εύρεση ενός πράγματος που προϋπήρχε αλλά ήταν άγνωστο.

35. Παρατηρούμε τις ετυμολογικές πληροφορίες σε κάθε λέξη και διαγράφουμε τις λέξεις που δεν αποτελούν διεθνισμούς.

- ✓ αθλητισμός [< γαλλ. *athlétisme* < *athlète* (= αθλητής) -isme (= -ισμός)]
- ✓ αθλητικός [< αρχ. *ἀθλητικός*]
- ✓ βιολογία [< γερμ. *Biologie* < *bio-* (= βιο-) + *-logie* (= -λογία)]
- ✓ πανδημία [< νλατ. *pandemia* < *pan-* (= παν-) + *-demia* (= -δημία)]
- ✓ επιδημία [< αρχ. *ἐπιδημία*]
- ✓ καρδιακός [< ελληνιστικό *καρδιακός*]
- ✓ καρδιογράφημα [< αγγλ. *cardiogram* < *cardio-* (= καρδιο-) + *-gram* (= -γράφημα)]
- ✓ παθολόγος [< γαλλ. *pathologiste* < *patho* (= παθο-) -logiste (= -λόγος)]

Λεξική & Γραμματική ορθογραφία

36. Συμπληρώνουμε και τονίζουμε (όπου χρειάζεται) τα κενά των λέξεων, ώστε να είναι ορθογραφημένα.

- μεσόχ___ος, γ___λοφος, γ___άνθρακας, γ___ωγραφία, γ___γενής, γ___οκτησία, γ___ώμηλο, υδρόγ___ος
- αρ___στοτέχν___μα, β___στεχν___α, ευρ___σιτ___χνία, καλλ___τ___χνημα, σ___ντ___χνία
- πετρ___δης, γε___δης, ενθουσι___δης, θεμελι___δης, κρεμ___δης

37. Παρατηρούμε τα υπογραμμισμένα γράμματα και αιτιολογούμε την ορθογραφία των λέξεων: συνέχεια, ακρίβεια, ειλικρίνεια, ευγένεια

Ελέγχω την παραγωγή γραπτού λόγου: Εξήγηση

Ελέγχω τη δομή	✓	Ελέγχω τα γλωσσικά στοιχεία	✓
Ανέφερα το αντικείμενο, το είδος του, τη λειτουργία και τα μέρη από τα οποία αποτελείται με σαφήνεια;		Χρησιμοποίησα επιστημονικούς όρους για την εξήγηση του θέματός μου;	
Έβαλα τα γεγονότα σε χρονική σειρά;		Χρησιμοποίησα ουσιαστικά που έχουν προκύψει από ρήματα (ονοματοποιήσεις) και αφηρημένα ουσιαστικά;	
Έγραψα τη γνώμη μου για το θέμα που παρουσίασα;		Χρησιμοποίησα παθητική σύνταξη στο κείμενό μου, ώστε να είναι πιο επίσημο; Τα ρήματά μου είναι στο γ' πρόσωπο;	
Διατύπωσα κάποιο συμπέρασμα;		Χρησιμοποίησα λέξεις που δηλώνουν συμπέρασμα, π.χ. <u>συνεπώς</u> , <u>άρα</u> , <u>επομένως</u> κτλ.;	
		Χρησιμοποίησα λέξεις για να συνδέσω τα νοήματά μου, π.χ. <u>αρχικά</u> , <u>έπειτα</u> , <u>επιπλέον</u> , <u>τέλος</u> κτλ. και λέξεις για να εκφράσω τη γνώμη μου;	
		Το κείμενό μου είναι συνεκτικό;	
		Έχουν συνοχή οι παράγραφοι μεταξύ τους;	
		Έχω χρησιμοποιήσει ποικίλο λεξιλόγιο;	
		Είναι ορθογραφημένο το γραπτό μου;	

Ενότητα 6

Κείμενο 1

6.1

Οι σκέψεις ενός ζωγράφου

«Κάθε ζωγράφος το ίδιο λέει. Ότι από πολύ μικρός αγάπησε τη ζωγραφική. **Αυτή είναι η πραγματικότητα. Από πολύ μικρός κι εγώ αγάπησα τη ζωγραφική.** Ήταν πάντα, από όταν ήμουν παιδί, μια απελευθερωτική και δημιουργική εμπειρία. Αυτό είναι το κυριότερο. **Δεν ήξερα τότε ότι μεγαλώνοντας η ζωγραφική και το να ζωγραφίζεις είναι μια πάρα πολύ αγχωτική και δύσκολη υπόθεση.** Αλλά ακόμη κι αν το ήξερα, το ίδιο πράγμα θα έκανα».

«Καταρχάς δεν εμπνέομαι καθόλου. Δεν έχω εμπνεύσεις. Έχω ιδέες. Αυτό που με απασχολεί κυρίως είναι πώς αυτές οι ιδέες που έχω, μπορούν να γίνουν έργα. Πολλές από αυτές τις ιδέες προέρχονται από τη λογοτεχνία, από άλλα κείμενα, από μουσική. Δουλεύω σαν ένας κινηματογραφιστής που κάνει ρεπεράζ. Έχω ιδέες που τις μελετώ. Βρίσκω βιβλιογραφία γι' αυτές και χρησιμοποιώ διαφορετικά μέσα κατά το δοκούν, για να εξυπηρετήσω την ιδέα που κάνω. Οι ιδέες αυτές για να πραγματοποιηθούν θέλουν χρόνο. Γι' αυτό κρατάω σημειώσεις. Για κάποιες χρειάζομαι έως και 2-3 χρόνια για να καταλήξω στο τι θα κάνω. Αλλιώς αρχίζει ένα έργο και αλλιώς τελειώνει».

Μητρόπουλος, Γ., Γιώργος Χατζημιχάλης: «Η ζωγραφική για μένα, από όταν ήμουν παιδί, ήταν μια απελευθερωτική εμπειρία», *euronews* (διασκευή)

1. Απαντάμε προφορικά στις ερωτήσεις:

- Ο εικαστικός όταν ήταν παιδί είχε την ίδια γνώμη για τη ζωγραφική με αυτή που είχε μεγαλώνοντας; Γιατί;
- Περιγράφουμε με δικά μας λόγια πώς εμπνέεται ο εικαστικός του κειμένου.
- Τελικά, είναι εύκολο ή δύσκολο το έργο ενός ζωγράφου;

Γραμματική

6.2

2. Τοποθετούμε τις έντονες προτάσεις του κειμένου στο κατάλληλο είδος ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους. Αιτιολογούμε την επιλογή μας.

ΑΠΛΗ	
ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ	
ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ	
ΣΥΝΘΕΤΗ	

3. Μετατρέπουμε την παρακάτω πρόταση του κειμένου στα άλλα είδη.

ΑΠΛΗ	Έχω ιδέες.
ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ	
ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ	
ΣΥΝΘΕΤΗ	

4. Διαλέγουμε μία λέξη κάθε φορά και σχηματίζουμε 1 απλή, 1 σύνθετη, 1 ελλειπτική και 1 επαυξημένη πρόταση στο τετράδιό μας

παιχνίδι	διαμάντι	σπίτι	λυπημένος
ξεχνάω	εξαφανίζομαι	είμαι	αγοράζω

Λεξιλόγιο

6.3

5. Α. Αναζητούμε στο λεξικό το λήμμα «κληρονομιά».

A. Με ποια σημασία χρησιμοποιείται ο όρος στην ενότητά μας (Τέχνες και πολιτιστική κληρονομιά);

B. Έπειτα, προσπαθούμε να συσχετίσουμε τις δύο σημασίες. Τι κοινό στοιχείο παρουσιάζουν;

Γ. Εξετάζουμε τις φράσεις: *πολιτιστική κληρονομιά, βαριά κληρονομιά, πνευματική κληρονομιά*. Με ποια από τις δύο σημασίες της λέξης σχετίζονται; Γιατί;

6. Συμπληρώνουμε το σταυρόλεξο με λέξεις σχετικές με την τέχνη και τον πολιτισμό.

6.4

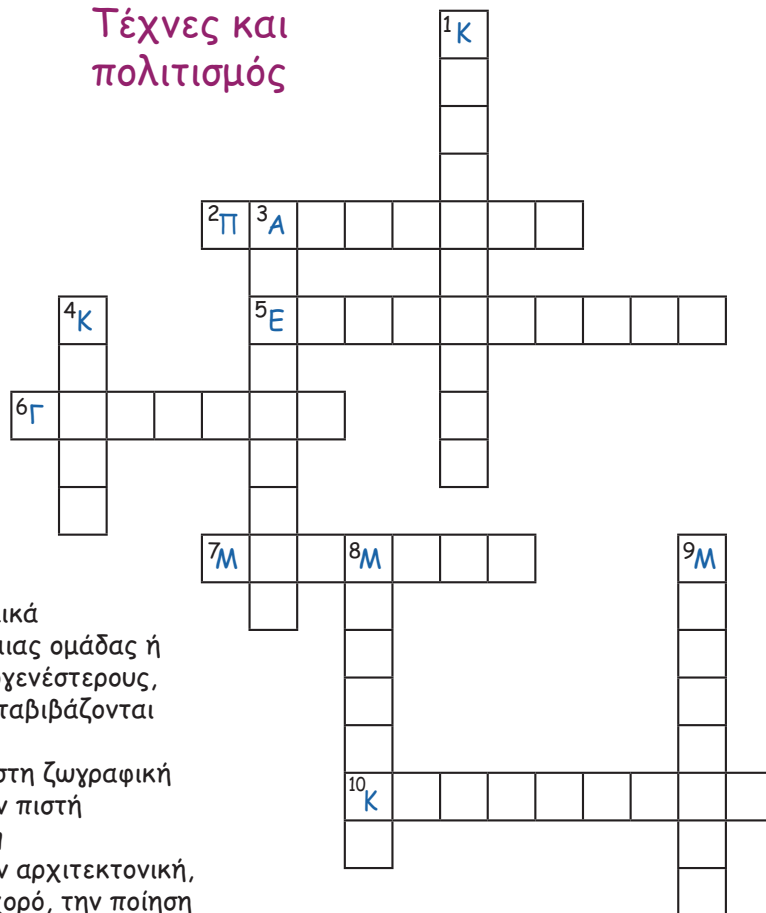
Οριζόντια

2. Έτσι ονομάζεται το σύνολο των στοιχείων του πολιτισμού, π.χ. ήθη, έθιμα, αξίες, τρόπος ζωής, που μεταβιβάζονται από τη μια γενιά στην άλλη.
5. Είναι ο καλλιτέχνης που ερμηνεύει ρόλους στη σκηνή, στη μεγάλη ή στη μικρή οθόνη.
6. Είναι ο καλλιτέχνης που δουλεύει την πέτρα, το μάρμαρο, το μέταλλο και άλλες σκληρές ύλες, δίνοντάς τους ανάγλυφη ή τρισδιάστατη μορφή.
7. Είναι ένα έργο τέχνης παλαιότερης εποχής, με μεγάλη αισθητική, αρχαιολογική, ιστορική και καλλιτεχνική αξία.
10. Είναι συνώνυμη λέξη του πολιτισμού.

Κάθετα

1. Έτσι ονομάζεται το φυσικό περιβάλλον, τα υλικά δημιουργήματα και τα άυλα χαρακτηριστικά μιας ομάδας ή κοινωνίας, που κληρονομούνται από τους προγενέστερους, σώζονται στο παρόν και παραχωρούνται ή μεταβιβάζονται στις μέλλουσες γενιές: πολιτιστική ...
3. Έτσι ονομάζεται ένα ρεύμα του 20ού αιώνα. στη ζωγραφική και τη γλυπτική, που δεν ενδιαφέρεται για την πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας: ... τέχνη
4. Το πολυλεκτικό σύνθετο που προσδιορίζει την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη ζωγραφική, τη μουσική, τον χορό, την ποίηση και τον κινηματογράφο είναι ... Τέχνες.
8. Ένα μελόδραμα είναι απαραίτητο να συνοδεύεται από...
9. Είναι ο διευθυντής της ορχήστρας.

Τέχνες και πολιτισμός

7. Μαθαίνουμε να ερμηνεύουμε τις λέξεις, αξιοποιώντας τα συστατικά τους.

Οι λέξεις που περιέχουν το συστατικό **-ποι-** έχουν σχέση με μια ενέργεια, σχετίζονται συνήθως με την κατασκευή και τη δημιουργία ενός πράγματος. Το συστατικό **-ποι-** έχει προέλθει από το αρχαίο ρήμα *ποιῶ* που σήμαινε «κάνω». Σήμερα, πολλές λέξεις έχουν πλαστεί με βάση αυτό! Για παράδειγμα, όταν κάποιος γνωστο**ποιεί** ένα γεγονός το κάνει ευρύτερα γνωστό.

Γράφουμε τι σημαίνουν οι παρακάτω λέξεις χωρίς τη βοήθεια κάποιου λεξικού!

νομιμοποιώ	
απλοποιώ	
οινοποίηση	

τραγουδοποιός	
χειροποίητος	
αρτοποιία	

Λεξική ορθογραφία

8.

Συμπληρώνουμε τα κενά των λέξεων, ώστε να είναι ορθογραφημένες. Έπειτα, διαγράφουμε τη λέξη που δεν ανήκει στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με τις υπόλοιπες.

6.5

- φ__τογραφία, ασυμφ__νία, αυτ__φ__τος, διαφ__τισμός, φ__τηνότητα
- ζ__γραφίζω, ευζ__ία, ζ__νάρι, π__ραματόζ__ο, ολ__ζ__ντανος
- __καστικός, αποδ__κν__ω, __κασία, επι__κής, προ__κόνιση
- κλ__ρον__μιά, κλ__ροδ__τημα, κλ__ρωση, συγκλ__ρον__μος, σκλ__ραχ__ηση

Κείμενο 2

Μια παιδική θεατρική παράσταση

Οι μαθητές και οι μαθήτριες παρακολούθησαν τη θεατρική παράσταση «Παραμύθι χωρίς όνομα», ένα δραματοποιημένο μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα.

Λίγα λόγια για την παράσταση:

Τη μακρινή χώρα του παραμυθιού «Μοιρολατρία» **την** κυβερνά ο βασιλιάς «Αστόχαστος»,

τον οποίο δεν **τον** ενδιαφέρει τίποτα άλλο παρά μόνο οι διασκεδάσεις και η πολυτελής ζωή. Είναι παντρεμένος και έχει και τρία παιδιά. Έχει όμως και μια Αυλή από «Πανούργους» **που** κλέβουν ασύστολα το θησαυροφυλάκιό του.

Ο λαός του υποφέρει, αλλά ταυτόχρονα επιδεικνύει και υπερβολική... πονοψυχία: «Αφήνουμε ελεύθερο όποιον πιάνουμε να κλέβει γιατί σκεφτόμαστε ότι οι **άλλοι** έκαναν χειρότερα», παραδέχονται φροντίζοντας μόνο για την προσωπική τους ευημερία. Ο τόπος οδηγείται σε μαρασμό.

Ο γιος του Βασιλιά ο «Συνετός ο Β'», είναι ένα οξυδερκής κι απογοητευμένο βασιλόπουλο που θέλει μετά απ' όλα αυτά να φύγει με τη μια αδελφή του, την «Ειρήνη», στο εξωτερικό! Αποφάσισε όμως τελικά να **το** σκάσει κρυφά μόνος του και να προσπαθήσει να σώσει το βασίλειό του.

Στη διαδρομή γνώρισε τις γυναίκες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή του, τη «Γνώση» και τη «Φρόνηση». **Αυτές τον** συμβούλεψαν για το πώς θα μπορούσε να βοηθήσει τον λαό του. Ο νεαρός ακολουθώντας τις συμβουλές τους κατάφερε μετά από έναν αγώνα, που αποδείχτηκε εξαιρετικά δύσκολος, να αποτρέψει τον θείο του από την προσπάθειά του να κατακτήσει το βασίλειό του.

Ήταν το 1910 όταν πρωτοεκδόθηκε το «Παραμύθι χωρίς όνομα» της Πηνελόπης Δέλτα, και παραμένει διαχρονικό μέχρι και σήμερα.

6.6

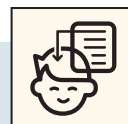

6.7

Εντυπώσεις μαθητών από τη θεατρική παράσταση «Παραμύθι χωρίς όνομα», istoriatexni (διασκευή)

9. Απαντάμε προφορικά στις ερωτήσεις:

- Τα κύρια ονόματα που υιοθετεί τι συμβολίζουν;
- Η Γνώση και η Φρόνηση εμφανίζονται ως γυναικές στο παραμύθι. Αναλύουμε αυτές τις δύο αξίες για τη ζωή του ανθρώπου.

Γραμματική

Οι **αντωνυμίες** είναι οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούμε στη θέση ονομάτων, ουσιαστικών ή επιθέτων.

- Τις αντωνυμίες τις χρησιμοποιούμε για να μην επαναλάβουμε ένα όνομα που έχει ήδη αναφερθεί, π.χ. *Η Μαρία πήρε το βιβλίο της*, αντί να πούμε: *Η Μαρία πήρε το βιβλίο της Μαρίας*.
- Άλλη μία χρήση τους είναι η αντικατάσταση από την αντωνυμία ενός ονόματος που δεν είχε εισαχθεί προηγουμένως στον λόγο, π.χ. *Βάλε μου λίγο και από αυτό*.
- Οι αντωνυμίες διακρίνονται σε οχτώ είδη ανάλογα με τη σημασία που έχουν στην επικοινωνία:

- Προσωπικές, π.χ. *εγώ, εσύ, αυτός*.
- Κτητικές, π.χ. *μου, σου, δικός του*.
- Αυτοπαθείς, π.χ. *τον εαυτό μου, του εαυτού σου, τον εαυτό τους*.
- Οριστικές, π.χ. *ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο, μόνος, μόνη, μόνο*.
- Δεικτικές, π.χ. *αυτός, εκείνος, τέτοιος*.
- Αναφορικές, π.χ. *που, ο οποίος, όποιος, ό,τι*.
- Ερωτηματικές, π.χ. *ποιος, πόσος, τι*.
- Αόριστες, π.χ. *ένας, μία, ένα, κάποιος, κανείς/κανένας, καμιά, κάτι, άλλος*.

Ηλίας: Διαβάζοντας το παραπάνω κείμενο εντόπισα τις λέξεις *αυτό, αυτές, που, τον οποίο, το, άλλοι* κ.ά. Θυμάστε σε ποια γραμματική κατηγορία ανήκουν αυτές οι λέξεις;

Ελπίδα: Μα φυσικά, είναι **αντωνυμίες**!

Φίλιππος: Καλό θα ήταν να τις ξαναθυμηθούμε!

6.8

10. Αντικαθιστούμε τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών, σύμφωνα με τις πληροφορίες του κειμένου, κάνοντας τις απαιτούμενες αλλαγές και στις λέξεις της πρότασης, αν χρειαστεί.

- Αυτές τον συμβούλεψαν για το πώς θα μπορούσε να βοηθήσει τον λαό του.
- Το 1910 η Πηνελόπη Δέλτα το εξέδωσε για πρώτη φορά.
- Δεν τον ενδιαφέρει τίποτα άλλο παρά μόνο οι διασκέδασεις και η πολυτελής ζωή.

11. Υπογραμμίζουμε τις προσωπικές αντωνυμίες και κυκλώνουμε τις κτητικές στις παρακάτω φράσεις.

- Ο δάσκαλός μας μας εξήγησε την έννοια της «τέχνης» και του «πολιτισμού».
- Τα παιδιά της τάξης σας παρακολούθησαν την παιδική θεατρική παράσταση «Το καπλάνι της βιτρίνας».
- Το απόγευμα να μου τηλεφωνήσεις για να κανονίσουμε πότε θα δούμε την ταινία.
- Μου αρέσει πολύ να παίζω σε θεατρικές της παραστάσεις.
- Μην του πεις πότε θα είναι η συναυλία, θα του κάνουμε έκπληξη.

Κείμενο 3

Ο Ελύτης

Βάζετε σε κάδρο τις φωτογραφίες σας ή τις κοιτάτε μόνο στην οθόνη; Όταν ήμουν παιδί, στολίζαμε με πολλά καδράκια το γραφείο και ολόκληρο το δωμάτιό μας. Χρωματιστές, γυαλιστερές, μικρές εικόνες ή μεγάλες, σαν αφίσες στον τοίχο, έλαμπαν. **Πιο παλιά όμως δεν είχαν χρώμα οι φωτογραφίες.** Ήταν ασπρόμαυρες, λες κι είχαν φύγει απ' την εικόνα το κίτρινο, το πράσινο, το ροζ κι έμειναν μόνο φως δυνατό και σκιές γκριζες...

Κι όμως ήταν τόσο φωτεινά τα πρόσωπα και τα τοπία! Τότε λοιπόν, στις 2 Νοεμβρίου 1911, στο Ηράκλειο της Κρήτης, γεννήθηκε ο Οδυσσέας Ελύτης.
Ηλιοπούλου, Ι., Ο Ελύτης για παιδιά.

12. Τοποθετούμε τις έντονες προτάσεις του κειμένου στο κατάλληλο είδος ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους. (Μία γραμμή στον πίνακα παραμένει κενή).

Κρίσεως/Αποφαντικές	
Ερωτηματικές	
Επιφωνηματικές	
Προστακτικές/Επιθυμίας	

13. Χαρακτηρίζουμε τις παρακάτω προτάσεις ως προς το περιεχόμενό τους ως Προστακτικές (Π), Επιφωνηματικές (Ε) και Κρίσεως (Κ).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΕΙΔΟΣ
Παρά την κακοκαιρία, όλοι οι δρόμοι θα παραμείνουν ανοιχτοί.	
Μακάρι να ερχόσουν μαζί μου για μια βόλτα στην πλατεία!	
Είδες πόσα πολλά βιβλία!	
Πάρε όποια τσάντα επιθυμείς.	
Ναι, σε λίγο θα φύγουμε για το εξοχικό.	

14. Διαλέγουμε μία λέξη κάθε φορά και σχηματίζουμε προτάσεις: 1 κρίσεως, 1 προστακτική, 1 ερωτηματική και 1 επιφωνηματική.

κηπουρός	μάθημα	χωριό	φόρεμα
σταματάω	έρχομαι	παίρνω	χτυπάω

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Λεξιλόγιο

6.9

15. Στο κρυπτόλεξο βρίσκουμε 8 λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια της μουσικής. Έπειτα, φτιάχνουμε ένα κείμενο με τις λέξεις.

Φ	Ι	Δ	Α	Λ	Ξ	Ο	Δ	Υ	Ψ	Ψ	Ε	Π	Ψ	Π
Υ	Δ	Μ	Ο	Υ	Σ	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ	Ο	Φ	Χ
Χ	Ξ	Ρ	Ε	Ψ	Λ	Α	Ξ	Θ	Τ	Τ	Ψ	Π	Ψ	Δ
Μ	Ο	Υ	Σ	Ι	Κ	Ο	Σ	Υ	Ν	Θ	Ε	Τ	Η	Σ
Α	Ι	Ε	Π	Α	Ρ	Ε	Θ	Ο	Κ	Ι	Σ	Υ	Ο	Μ
Ω	Λ	Ψ	Ξ	Σ	Ο	Σ	Υ	Ο	Μ	Ο	Λ	Ι	Φ	Ο
Ω	Β	Φ	Γ	Ο	Ρ	Γ	Ω	Ο	Ι	Ε	Σ	Υ	Ο	Μ
Χ	Ν	Δ	Ρ	Τ	Ρ	Α	Ι	Ζ	Τ	Ι	Τ	Π	Ν	Φ
Μ	Ο	Υ	Σ	Ι	Κ	Ο	Λ	Ο	Γ	Ι	Α	Ψ	Ψ	Ι
Σ	Ο	Κ	Α	Ι	Ε	Σ	Υ	Ο	Μ	Ρ	Α	Υ	Ν	Ω
Ο	Η	Ο	Λ	Χ	Ν	Υ	Θ	Φ	Ν	Ο	Α	Δ	Υ	Ω
Α	Ξ	Θ	Σ	Ο	Κ	Ι	Σ	Υ	Ο	Μ	Ι	Χ	Ρ	Α

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

16. Χρωματίζουμε το κοινό συστατικό των λέξεων και έπειτα συμπληρώνουμε τις προτάσεις με τις λέξεις.

χειροτεχνία	αριστοτέχνημα	βιοτεχνία	ερασιτέχνης
καλλιτέχνημα	λογοτεχνία	τεχνητός	τεχνοτροπία

- Η ..... αποτελεί κλάδο του δευτερογενούς τομέα παραγωγής.
- Ο πίνακας του Τσαρούχη αποτελεί ένα ..... της ζωγραφικής.
- Η βυζαντινή ..... αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (περίπου 330-1453 μ.Χ.).
- Είναι ..... φωτογράφος, αλλά η δουλειά της μοιάζει με επαγγελματία.
- Κάποια τρόφιμα περιέχουν ..... χρώματα ή αρώματα.
- Μου αρέσει πολύ όταν κάνουμε ..... στο σχολείο.
- Διαβάζοντας ..... καλλιεργούμε τη σκέψη μας και εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιό μας.
- Επισκεπτόμενοι τα μουσεία θαυμάζουμε ..... του παρελθόντος.

17. Με τη βοήθεια του ψηφιακού λεξικού της Κοινής νεοελληνικής, απαντάμε αν η ετυμολογία που δίνεται για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις είναι σωστή ή λανθασμένη.

Λέξεις	Ετυμολογία	Σ/Λ
βιοτεχνία	< αρχ. βίος + τέχνη	
τέχνασμα	< αρχ. τέχνασμα	
πολιτικός	< γαλλ. politique	
πολιτολόγος	< γαλλ. politologue	
καλλωπίζω	< αρχ. καλλωπίζω	

18. Ενώνουμε τις λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικές πληροφορίες τους από τη στήλη Β.

Στήλη Α	Στήλη Β
δημιουργώ	[< συν- + ἔντευξις]
ταλέντο	[< χρή]
συνέντευξη	[< οἶκος + γένος]
εικαστικός	[< δῆμος + ἔργον]
χρήμα	[< συν- + τίθημι]
σύνθεση	[< δια- + κρίνω]
διακρίσεις	[αντιδάνειο < αρχ. τάλαντον]
οικογένεια	[< εἰκών]

19. Ενώνουμε τις ετυμολογικά συγγενείς λέξεις μεταξύ τους. Πρώτα πρέπει να εντοπίσουμε και να χρωματίσουμε το τμήμα των δύο λέξεων που έχει παρόμοια ορθογραφία.

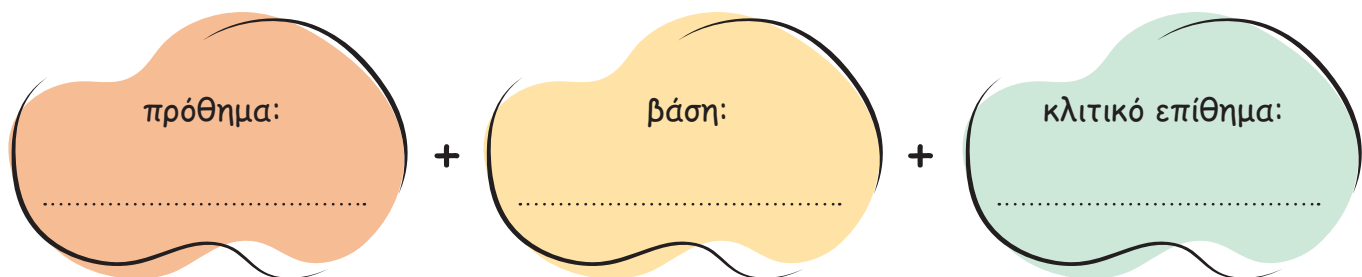

Τέλος, συμπληρώνουμε την ορθογραφία στην ετυμολογικά συγγενή λέξη σε κάθε ζεύγος.

Για παράδειγμα, διαλύω – παράλυση -> επίλ__ση.

ζωγραφική	υπόμνημα	->	μν__μα
κληρονομία	ετοιμοπαράδοτος	->	παραδ__σιακός
μνημείο	οδοντογλυφίδα	->	ξυλόγλ__πτος
παράδοση	παρασκήνιο	->	κατασκ__νωση
χορός	εικάζω	->	__κονικός
γλυπτά	ολόκληρος	->	κλ__ροδότσημα
σκηνογραφία	χοροπηδώ	->	χορ__γραφία
εικαστικός	πειραματόζωο	->	ζ__ντανός

20. Α. Συγκρίνουμε τις λέξεις αληθής και λήθη. Τι παρατηρούμε ως προς τη μορφή τους; Στα αρχαία ελληνικά η λήθη σήμαινε «λησμονιά». Πώς θα αναλύαμε τη λέξη αληθής;

Β. Τι υποθέτουμε για την αρχική της σημασία;

Η λέξη αληθής μπορεί να σήμαινε «.....».

21.

Βρίσκουμε στο λεξικό τη νεοελληνική σημασία της λέξης «εκτύπωση» και τη γράφουμε δίπλα στην αρχαία της σημασία. Έπειτα, συζητάμε στην τάξη αν υπάρχουν ομοιότητες.

Αρχαία ελληνική σημασία:

1. Το να κατασκευάζει κάποιος κάτι ανάγλυφο.
2. Εικόνα. 3. (μεταφ.) Αλληγορία.

Νέα ελληνική σημασία:

1. ....
2. ....

Λεξική ορθογραφία

22.

Συμπληρώνουμε τα κενά των λέξεων, ώστε να είναι ορθογραφημένες, με τη βοήθεια των ετυμολογικών πληροφοριών (δίνεται η ριζική αρχαία λέξη).

Λέξεις	Ετυμολογικές πληροφορίες
φθινόπ__ρο, εξ__ραΐζω, __ριμος, __ραίος	[< αρχ. ὥρα]
δυσφ__μηση, φ__μολογία, περίφ__μος	[< αρχ. φημί]
λ__ποφυχώ, εγκατάλ__ψη, υπόλ__πος, υπόλ__μμα	[< αρχ. λείπω]
αντιβι__τικό, αντιβί__ση, βι__μηχανία, βι__σιμος, επιβί__ση	[< αρχ. βίος]
εμπ__ζω, διαπ__δαγώγηση, εγκυκλοπ__δεια, παλιμπ__δισμός	[< αρχ. παῖς]

23. Γράφουμε την περίληψη του κειμένου «Μαρία Κάλλας: Η μεγάλη τραγουδίστρια της όπερας» (σελ. 28). Συνολικά οι λέξεις της περίληψής μας πρέπει να είναι 100-150.

Πώς γράφουμε μία περίληψη

Διαδικασία περίληψης	Γλωσσικά στοιχεία	Περιεχόμενο
1. Διαβάζουμε προσεκτικά το κείμενο 2-3 φορές, ώστε να καταλάβουμε το περιεχόμενο.	- Ρήματα ή φράσεις που δηλώνουν την άποψη του συγγραφέα.	Η συγγραφέας του κειμένου πιστεύει ότι... / υποστηρίζει πως...
2. Υπογραμμίζουμε λέξεις ή φράσεις (λέξεις-κλειδιά) που θεωρούμε σημαντικές.	- Συνώνυμες λέξεις αυτών που έχουμε υπογραμμίσει. Αναδιατύπωση φράσεων.	Μπαίνοντας κανείς στο σπίτι της Μαρίας συναντούσε μια τεράστια πιανόλα και ένα παλιό γραμμόφωνο. -> Το σπίτι της Κάλλας είχε μια μεγάλη πιανόλα και ένα γραμμόφωνο.
3. Βρίσκουμε τα μέρη του κειμένου και το βασικό θέμα κάθε μέρους, που μπορεί να συμπίπτει με την παράγραφο. Γράφουμε το βασικό θέμα με απλές προτάσεις.	- Ονοματικές ή ρηματικές φράσεις.	Τα παιδικά χρόνια της Μαρίας Κάλλας.
4. Χρησιμοποιούμε τις απλές προτάσεις για κάθε μέρος και τις λέξεις-κλειδιά για να συνθέσουμε το κείμενό μας, ξεκινώντας από την αρχή.	- Συνδετικές λέξεις, π.χ. αρχικά, μετά, επίσης, επιπλέον, τέλος κτλ. - Ουσιαστικά αντί για ρήματα. Χρησιμοποιούμε κυρίως παθητική σύνταξη.	Έπειτα, περιγράφεται η οικονομική κατάσταση της οικογένειας της Κάλλας. Τέλος, η συγγραφέας αναφέρεται στη μόρφωση που έλαβε η Κάλλας...

Η τέχνη δίχως όρια

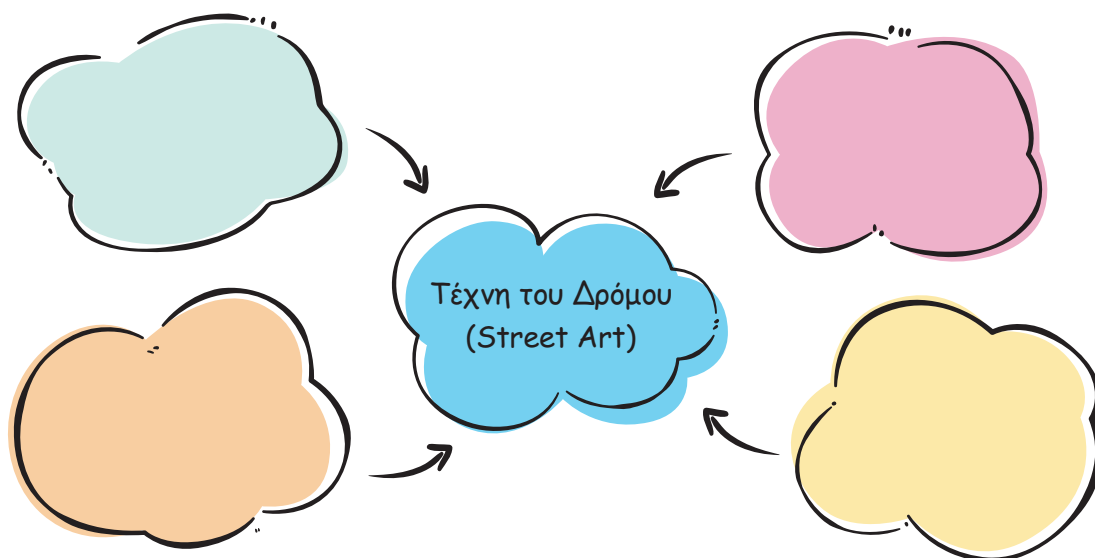
Τη δεκαετία του 1970 πολλοί νέοι καλλιτέχνες αποφάσισαν να φτιάξουν έργα στον δρόμο για να τα βλέπουν όλοι. Έτσι, γεννήθηκε η τέχνη του δρόμου (γνωστή ως street art). Έκτοτε η τέχνη ξεπερνά τα όρια και σπάει όλα τα ρεκόρ, ειδικά σε ό,τι αφορά τις διαστάσεις των έργων. Τα έργα δεν περιορίζονται στις αίθουσες των μουσείων αλλά εμφανίζονται σε προσόψεις ή σκεπές κτηρίων, συνομιλούν με τους περαστικούς και γεννούν την ποίηση ανάμεσα στην ασφαλτο και το τιμμέντο στους δρόμους της πόλης. Το όπλο κάθε καλλιτέχνη του δρόμου είναι το σπρέι, το πινέλο ή το σκαρππέ-λο...

Ο Γάλλος Τζέι Αρ δεν αποχωρίζεται ποτέ τη φωτογραφική του μηχανή και τους κουβάδες με την κόλλα. Φωτογραφίζει ανώνυμους ανθρώπους και έπειτα τυπώνει την εικόνα τους σε γιγαντοαφίσες που κολλάει στους τοίχους της πόλης. Το 2008 επισκέφθηκε τις φαβέλες του Ρίο ντε Τζανέιρο, στη Βραζιλία όπου φωτογράφησε τις γυναίκες που ζουν εκεί παρά τους κινδύνους που διατρέχουν και κόλλησε τα γιγαντιαία πορτρέτα τους στις προσόψεις των σπιτιών. Έτσι, ανάδειξε ένα άλλο πρόσωπο της πόλης.

Μπένσαρ, Ε., Το μεγάλο βιβλίο με τα ρεκόρ της τέχνης. (διασκευή)

24. Ανατρέχουμε στο κείμενο και εντοπίζουμε τα χαρακτηριστικά της Τέχνης του Δρόμου (street art).

25. Πώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε τον τίτλο του κειμένου; Τι σημαίνει «Τέχνη δίχως όρια»;

26. Αν είχαμε την ευκαιρία να φτιάξουμε ένα τέτοιο έργο στη δική μας πόλη, τι θέμα θα διαλέγαμε και γιατί;

Γραμματική

27. Χαρακτηρίζουμε τις παρακάτω προτάσεις σε Απλές, Επαυξημένες, Σύνθετες και Ελλειπτικές.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΕΙΔΟΣ
Οι ηθοποιοί του θεάτρου κουράζονται υπερβολικά.	
Η μαθήτρια βραβεύτηκε.	
Χρόνια πολλά!	
Η φίλη της είναι ευγενική, αν και δεν της φαίνεται.	
Ο τουρίστας έχασε το αεροπλάνο.	
Η Μαρίνα και ο Χρίστος διάλεξαν τη συναυλία για να διασκεδάσουν.	
Ο πόλεμος έχει τραγικές συνέπειες για το φυσικό περιβάλλον.	

28. Χαρακτηρίζουμε τις παρακάτω προτάσεις σε Κρίσεως, Προστακτικές, Επιφωνηματικές και Ερωτηματικές.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΕΙΔΟΣ
Όποιος θέλει ας με ακούσει.	
Ώρα να φύγουμε για το σχολείο!	
Κάνε ό,τι θέλεις.	
Ποιο είναι το μεγαλύτερο λιμάνι της Ελλάδας;	
Τι όμορφο μέρος!	
Απαντούσε στις ερωτήσεις με ειλικρίνεια.	
Σταμάτα αμέσως!	

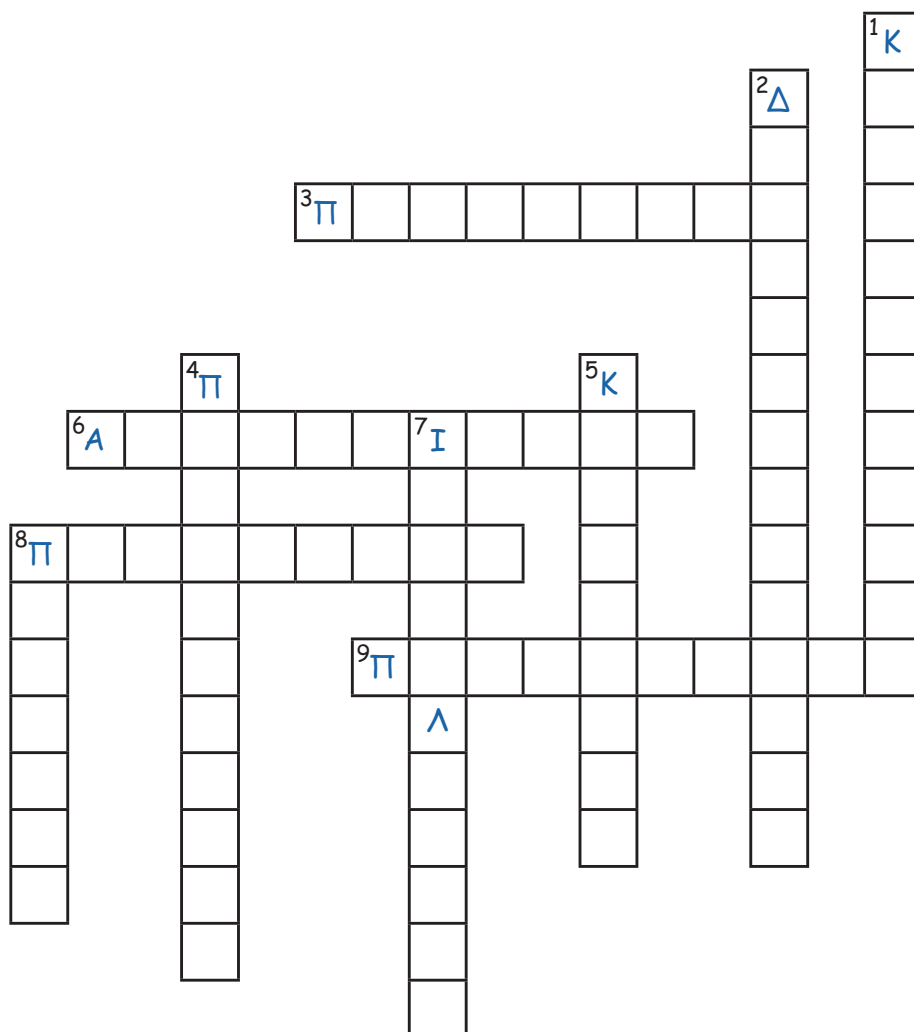
29. Υπογραμμίζουμε τις αντωνυμίες στις παρακάτω προτάσεις, γράφουμε στην παρένθεση το είδος τους και τον συντακτικό τους ρόλο.

- Όσοι προσπαθούν, πετυχαίνουν. (....., ...)
- Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει. (....., ...)
- Εσένα κάλεσαν στη γιορτή. (....., ...)
- Του έδωσαν το πρώτο βραβείο. (....., ...)
- Τέτοιος ήταν πάντα στον χαρακτήρα. (....., ...)
- Αγοράσαμε τα ίδια παπούτσια. (....., ...)

Λεξιλόγιο

30. Συμπληρώνουμε το σταυρόλεξο με λέξεις από την οικογένεια του πολιτισμού.

Οριζόντια

3. Ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η κρατική εξουσία, π.χ. δημοκρατικό...
6. Χαρακτηρισμός για κάποιον που δεν έχει παιδεία.
8. Έτσι ονομάζεται ο άχιος που προστατεύει μια πόλη.
9. Ειδικός επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη και τον σχεδιασμό κατοικημένων περιοχών.

Κάθετα

1. Έτσι λέγεται το άτομο που είναι πολυταξιδεμένο με πολλές γνώσεις και καλλιέργεια λόγω της επαφής του με διάφορους πολιτισμούς, π.χ. ... ζωγράφος.
2. Έτσι ονομάζονται οι σχέσεις μεταξύ πολιτισμών, π.χ. ... σχολείο.
4. Κάτι που σχετίζεται με τον πολιτισμό, π.χ. ... κληρονομιά.
5. Είναι συνώνυμη της λέξης πολιτισμός.
7. Συνώνυμη λέξη της ισονομίας· ισότητα των πολιτών απέναντι στον νόμο.
8. Έτσι λέγεται ο κάτοικος κράτους, που έχει πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις.

31.

Αφηγούμαστε μία πραγματική ή φανταστική εμπειρία μας από μία συναυλία σε μία παράγραφο. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις λέξεις που δίνονται και δικές μας.

ένταση

ρυθμός

ζωντάνια

συναισθήματα

εντυπώσεις

στάδιο

συναρπαστική

μεγαλειώδης

κατάμεστο

32.

Ενώνουμε τις λέξεις της στήλης Α με την αρχαία ελληνική λέξη με την οποία συνδέονται, στη στήλη Β. Θα μας βοηθήσει η ορθογραφία των λέξεων.

6.11

Στήλη Α

εξοικείωση

απεικόνιση

τέχνημα

μελωδία

ποιητής

Στήλη Β

[< εικάζω]

[< ώδη]

[< οίκεϊος]

[< τέχνη]

[< ποιῶ]

33. Ενώνουμε τις λέξεις που έχουν ετυμολογική συγγένεια μεταξύ τους.

μουσείο	•
θέατρο	•
ταινία	•
παράσταση	•
ηθοποιός	•
φωτογραφία	•

θεατής	•
τραγουδοποιός	•
σύσταση	•
φιλόμουςος	•
γραφίστας	•
τηλεταινία	•

Λεξική & Γραμματική ορθογραφία

34. Συμπληρώνουμε τα κενά των λέξεων, ώστε να είναι ορθογραφημένες και τονισμένες.

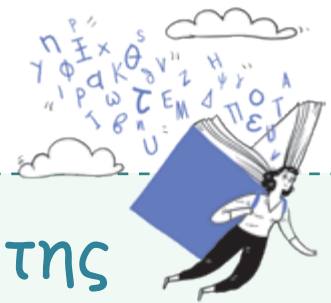
- λ__θη, λ__σμονώ, επ__λ__σμων, λ__θαργος, αλ__θ__α
- λ__ρικός, λ__ρα, λ__ρ__σμός
- μελ__δία, __δ__ο, κ__μ__δία, __μν__δία, χ__ρ__δία
- __χογράφ__ση, __χείο, αντ__χ__ση, __χηροπ__ώ, __χολ__πτης
- σ__νθ__ση, __πόθ__ση, __ιοθ__σία, στ__χ__οθ__τώ, σκ__νοθ__της

Ελέγχω την παραγωγή γραπτού λόγου: Περιγραφή

Ελέγχω τη δομή	✓	Ελέγχω τα γλωσσικά στοιχεία	✓
Είπα πώς λένε και τι είναι το αντικείμενο που περιγράφω; Αναφέρθηκα στο πρόσωπο ή τα πρόσωπα που σχετίζονται με αυτό;		Χρησιμοποίησα πολλά επίθετα και επιθετικούς προσδιορισμούς για μεγαλύτερη σαφήνεια; Χρησιμοποίησα τοπικά επιρρήματα;	
Έγραψα πού βρίσκεται το αντικείμενο;		Τα ρήματα είναι στο παρόν και στο γ' πρόσωπο; Χρησιμοποίησα κυρίως παθητική φωνή;	
Έγραψα τη γενική μου εντύπωση, περιέγραψα το χρώμα, το μέγεθος και τις παραστάσεις που απεικονίζονται;		Χρησιμοποίησα λέξεις για να συνδέσω τα νοήματα, π.χ. αρχικά, επίσης, επιπρόσθετα, μετά, τέλος κτλ.;	
Έδωσα λεπτομερή περιγραφή του έργου στο οποίο αναφέρομαι;		Το κείμενό μου είναι συνεκτικό; Έχουν συνοχή οι παράγραφοι μεταξύ τους;	
Έγραψα πώς χρησιμοποιείται το αντικείμενο που περιγράφω;		Έχω χρησιμοποιήσει ποικίλο λεξιλόγιο;	
		Είναι ορθογραφημένο το γραπτό μου;	

Ενότητα 7

Κείμενο 1

Αυτή είναι η μεγαλύτερη λέξη της ελληνικής γλώσσας με 172 γράμματα!

Η μεγαλύτερη λέξη στην ελληνική γλώσσα και ίσως και στον κόσμο ανήκει σε κείμενο του Αριστοφάνη. Αποτελείται από 172 γράμματα και αποτελεί πραγματικό γλωσσολόγο τόσο στο νόημα όσο και στην προφορά. Κρύβει μέσα ολόκληρες λέξεις.

Η λέξη αυτή βρίσκεται στις «Εκκλησιάζουσες» του Αριστοφάνη και είναι η ακόλουθη: «**λοπαδοτεμαχοσελαχογαλεοκρανιολειψανοδριμυποτριμματοσιλφιοκαραβομελιτοκατακεχυμενοκιχλεπικοσσυφοφαττοπεριστεραλεκτρυονοπτοκεφαλιοκιχλοπτελειολαγωσοιραιοβαφητραγανοπτερύχων**».

Το λεξικό Liddell & Scott μεταφράζει τη συγκεκριμένη λέξη αυτή ως το όνομα ενός πιάτου φαγητού στο οποίο περιέχονται όλων των ειδών οι λιχουδιές, από ψάρια, κρέατα, μέχρι πουλερικά και σάλτσες. Μέσα σε 172 γράμματα ο Αριστοφάνης, εκμεταλλευόμενος την ευχέρεια της ελληνικής γλώσσας να σχηματίζει πολυσύλλαβες λέξεις, περιγράφει μια ολόκληρη φανταστική συνταγή μαγειρικής, η οποία περιλαμβάνει ένα συνονθύλευμα τροφών.

Αυτή είναι η μεγαλύτερη ελληνική λέξη και αποτελείται από... 172 γράμματα, Ελεύθερος τύπος (διασκευή)

Γραμματική

1. Συμπληρώνουμε την ονοματική φράση διεθνής γλώσσα στον κατάλληλο τύπο στο παρακάτω κείμενο:

Διαβάζοντας ένα βιβλίο για τη σημασία της ....., συνειδητοποίησα πόσο κρίσιμη είναι η επικοινωνία στις μέρες μας. Η ..... αποτελεί εργαλείο που ενώνει ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμούς. Όταν συνομιλείς με ξένους διευκολύνει την κατανόηση αλλά και τη συνεργασία. Σκεφτόμουν, λοιπόν, ότι οι μαθητές μας, που διδάσκονται τη σύγχρονη ..... που δεν είναι άλλη από την αγγλική, έχουν τη δυνατότητα να ανοίξουν νέους ορίζοντες. Οι ..... μέσα στα βάθη των αιώνων υπήρξαν πολλές και η γνώση μίας από αυτές, ήταν αρκετή για να δημιουργήσει κανείς γέφυρες με άλλους λαούς.

Κλείνοντας, αναρωτήθηκα: Ποια πρέπει είναι η αξία των ..... και ποια θα πρέπει να είναι στάση μας απέναντι στις εκάστοτε .....; Είναι εξίσου σημαντικές πλέον, όπως και οι μητρικές;

2. Εντοπίζουμε πέντε αφηρημένα (π.χ. ιδέα, καλοσύνη, αγάπη) και πέντε συγκεκριμένα (π.χ. σπίτι, παιδί, πιρούνι) ουσιαστικά από το κείμενο.

Αφηρημένα ουσιαστικά	Συγκεκριμένα ουσιαστικά

3. Εντοπίζουμε τις ονοματικές αναφορικές προτάσεις, βάζοντας κόμμα όπου απαιτείται.

- Η ζημιά που προκλήθηκε στο σπίτι μετά τον σεισμό είναι ανυπολόγιστη.
- Όποιος έρθει στο σχολείο καθυστερημένος δεν θα μπαίνει στην τάξη του.
- Οι μαθητές που δεν άκουσαν το όνομά τους να περιμένουν στην τάξη.
- Το μόνο πράγμα που θα ήθελα από σένα είναι να είσαι συνεπής στις υποχρεώσεις σου.
- Κάνε ό,τι θέλεις!
- Ο Φίλιππος ο οποίος ήρθε πρώτος στο πάρτι μου είναι ο καινούριος μου συμμαθητής.

4. Συμπληρώνουμε κατάλληλα τις προτάσεις, ώστε να σχηματίσουμε αυτό που ζητείται. Βάζουμε κόμμα όπου απαιτείται.

- Η Ελένη ..... είναι η καινούρια μας συμμαθήτρια (πλεοναστική/προσθετική).
- Η ελληνική γλώσσα ..... (πλεοναστική/προσθετική).
- Η εκδρομή ..... (προσδιοριστική).
- Το βιβλίο ..... ήταν πρωτότυπο (προσδιοριστική).

5. Συμπληρώνουμε το κείμενο με αναφορικές αντωνυμίες.

Η περιπέτεια στην κατασκήνωση

Το καλοκαίρι τα παιδιά πήγαν σε μια κατασκήνωση, ... βρισκόταν κοντά στο δάσος. Ήταν ένα όμορφο μέρος, ... είχε λίμνη, μονοπάτια και ξύλινα σπιτάκια.

Ο Ηλίας, ... αγαπούσε τη φύση, ενθουσιάστηκε μόλις έφτασαν. Μαζί του ήταν και η Ελπίδα, ... δεν είχε ξαναπάει ποτέ σε κατασκήνωση. Στην αρχή φοβόταν λίγο, αλλά σύντομα γνώρισε τα υπόλοιπα παιδιά ..... η καλοσύνη και το χαμόγελο την έκαναν να νιώσει άνετα.

Οι ομαδάρχες έδωσαν σε όλα τα παιδιά ..... χρειάζονταν για τις δραστηριότητες: σακίδια, φακούς και παπούτσια. Υπήρχε φαγητό σε αφθονία – ..... ήθελε το κάθε παιδί!

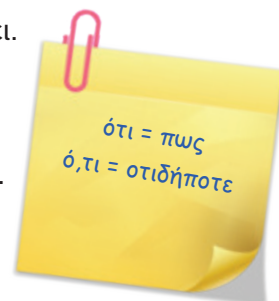
Ένα πρωί, έκαναν αγώνες με ποδήλατα. Ο Ηλίας κέρδισε, γιατί είχε βάλει ..... δύναμη μπορούσε στα πετάλια. Τη δεύτερη μέρα, μαζέψαν σκουπίδια από το δάσος, δείχνοντας πόσο μεγάλο ενδιαφέρον είχαν για το περιβάλλον.

Η κατασκήνωση ήταν μια εμπειρία ..... θα θυμούνται για πάντα, γιατί έζησαν πράγματα ..... δεν είχαν ζήσει ποτέ ξανά!

6. Συμπληρώνουμε τις προτάσεις με το αναφορικό **ό,τι** ή το ειδικό **ότι**.

- Πρέπει να καταλάβει ..... δεν μπορεί να κάνει πάντα ..... του αρέσει.
- Φοβάμαι ..... θα βρέχει αύριο και θα ματαιωθούν τα σχέδιά μας.
- ..... και αν χρειαστείς μη διστάσεις να μου τηλεφωνήσεις!
- Αποφάσισα ..... πρέπει να κάνω την προσπάθειά μου και ..... γίνεται.
- ..... συμβουλές και αν του δώσω, αποκλείεται να με ακούσει.

Λεξιλόγιο

7. Βρίσκουμε μικρότερες λέξεις που κρύβονται μέσα στη μεγαλύτερη λέξη.

λοπαδοτεμαχοσελαχογαλεοκρανιολειψανοδριμυποτριμματοσιλφιοκαραβομελιτοκατακεχυμενοκιχλεπικοσσυφοφαττοπεριστεραλεκτρυονοπτοκεφαλλιοκιγκλοπελειολαγωοσιραιοβαφητραχανοπτερύχων

τεμαχ(ο)	σελαχ(ο)	γαλεο(ο)
τεμάχιο= κομμάτι	σελάχι	γαλέος

8. Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια λέξεων της γλώσσας.

7.5

Γλωσσολογία	γλωσσάρι	γλωσσολόγος	γλωσσομάθεια	γλωσσικός

- Ο ..... που έκανε την εισήγηση στο συνέδριο αναφέρθηκε στη γλώσσα των νέων.
- Ο ..... πλούτος της νέας ελληνικής είναι πολύ μεγάλος.
- Ένα ..... στο βιβλίο βοηθάει στην κατανόηση των νέων όρων.
- Η ..... υποστηρίζει ότι κάθε γλώσσα έχει αξία.
- Η ..... ανοίγει δρόμους επικοινωνίας και φιλίας.

9. Αντιστοιχίζουμε τα παρακάτω επίθετα για τη λέξη «γλώσσα» με τις φράσεις που τα εξηγούν.

Προφορική	●	●	Η γλώσσα που χρησιμοποιείται σε επίσημες περιστάσεις και εκδόσεις θεσμικών οργάνων.
Γραπτή	●	●	Η γλώσσα που εκφράζεται σε ομιλία χωρίς τη γραφή.
Αυθόρμητη	●	●	Η γλώσσα που χρησιμοποιείται παγκοσμίως.
Διεθνής	●	●	Η γλώσσα που εκφράζεται μέσω γραπτού κειμένου.
Επίσημη	●	●	Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην καθημερινότητά μας.
Μητρική	●	●	Πρώτη γλώσσα που μαθαίνει ένα άτομο μέσα στην οικογένεια.

10. Διαβάζουμε τα παρακάτω αποσπάσματα από τις ομιλίες του Έλληνα πολιτικού Ξ. Ζολώτα το 1957 και το 1959, που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια εργασιών της Παγκόσμιας Τράπεζας.

A. «Our critical problems such as the numismatic plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch. But, to my thesis we have the dynamism to program therapeutic practices as a prophylaxis from chaos and catastrophe».

(Ζολώτας, 1957).

B. «Our gnomon has to be a metron between political, strategic and philanthropic scopes».

(Ζολώτας, 1959)

✓ Τι παρατηρούμε; Ποιες ελληνικές λέξεις αναγνωρίζουμε;

Χωρίζομαστε σε ομάδες και υπογραμμίζουμε λέξεις που αναγνωρίζουμε ως ελληνικές. Στη μία στήλη γράφουμε την αγγλική και στη διπλανή την ελληνική με την οποία πιστεύουμε ότι συνδέεται.

Αγγλική λέξη	Ελληνική λέξη

Λεξική ορθογραφία

11. Συμπληρώνουμε τα κενά στις παρακάτω λέξεις για να είναι ορθογραφημένες και τονισμένες. Όλες ανήκουν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια.

- __δικός, εξ__δ__κευση, __δ__μων, __δ__λλιο, __δ__λο, __δ__λοατρία
- αρχ__ότητα, αρχ__ογν__σία, αρχ__οπλ__ξία, αρχ__οκαπ__λία
- πολ__τισμός, πολ__τικοπ__ημένος, πολ__πολ__τισμικός, γε__πολ__τική, κ__νοπολ__τεία

12. Αιτιολογούμε τη γραφή των λέξεων με έντονα γράμματα.

- συζητούσαν: .....
- να καλλιερηθεί: .....
- διαμορφώνοντας: .....
- δημιουργούνται: .....

13. Συμπληρώνουμε κατάλληλα τα κενά των λέξεων, προσέχοντας τις πληροφορίες που δίνονται κάθε φορά.

7.6

δαν__κό (π.χ. ένα παιχνίδι) & δαν__κό (< Δανία)	__ός (= π.χ. ο ... της κρίσης) & __ός (= γιος)
διάλ__μμα (< λείπω) & διάλ__μα (< λύω)	κ__μμα (= σημείο στίξης) & κ__μα (= λήθαργος)
έκκλ__ση (< καλώ) & έκκλ__ση (< λύω)	λ__μός (= πείνα) & λ__μός (= επιδημία)
ετ__μολογία (< έτοιμος) & ετ__μολογία (< έτυμον)	στ__χος (π.χ. ... ποιήματος) & στ__χος (= σειρά)
θ__ρα (= πόρτα) & θ__ρα (= κυνήγι)	φύ__ο (π.χ. του δέντρου) & φύ__ο (= γένος)

14. Επιλέγουμε τη σωστή απάντηση.

- Η ικανότητα κάποιου να δίνει εύκολα και γρήγορα απαντήσεις λέγεται .....
α. ετυμολογία β. ετοιμολογία
- Αναζητήσαμε στο ψηφιακό λεξικό το ..... ελληνιστικός.
α. λήμμα β. λύμα
- Ήταν τόσο αγενής με τους υπόλοιπους που προκάλεσε μόνο ..... σε όσους τον συναναστράφηκαν.
α. σύγχυση β. σύγχιση
- Η λαϊκή μας ..... λέει ότι «η γλώσσα κόκαλα δεν έχει αλλά κόκαλα τσακίζει».
α. ρύση β. ρήση
- Η πολυγλωσσία εφαρμόζεται σε όλες τις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ώστε οι Ευρωπαίοι πολίτες να μπορούν να παρακολουθούν το έργο του χωρίς κανένα γλωσσικό .....
α. κόλλημα β. κώλυμα

Η ελληνική γλώσσα ως στοιχείο του ευρωπαϊκού πολιτισμού

Την αξία του να διδάσκονται τα παιδιά στο σχολείο την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας υπογράμμισε η Βυζαντινολόγος-Ιστορικός, Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου των Δελφών και πρώην Πρύτανης της Σορβόνης, Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ. Η ακαδημαϊκός μίλησε για την ελληνική γλώσσα ως ενοποίηση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, καθώς «στα ελληνικά εκφέρονται όλες οι ιδέες που είναι οι βασικές ιδέες του πολιτισμού που μας τρέφει σήμερα» και τόνισε ότι ουδέποτε τα ελληνικά μπορεί να θεωρηθούν ως νεκρή γλώσσα, «γι' αυτό άλλωστε δεν υπάρχουν ελληνογενείς γλώσσες» και «ενώ τα λατινικά έδωσαν γαλλικά, ιταλικά πορτογαλικά, ισπανικά, ρουμανικά, τα ελληνικά έχουν μόνο ντοπιολαλιές, διαλέκτους αλλά όχι γλώσσες ελληνογενείς».

«Σε αυτή τη γλώσσα έχει μεταφραστεί η Παλαιά Διαθήκη πολύ πριν από τη γέννηση του Χριστού, γιατί οι ελληνόφωνοι Εβραίοι της Αλεξάνδρειας είχαν ξεχάσει τη μητρική τους γλώσσα και δεν ξέρανε παρά μόνο ελληνικά. Επιπλέον, η Καινή Διαθήκη είναι όλη γραμμένη στα ελληνικά από τους Αποστόλους και τους Ευαγγελιστές. Επίσης, μέσω της βυζαντινής υμνογραφίας καλλιεργήθηκε περισσότερο η ελληνική γλώσσα. Τέλος, τα ελληνικά ήταν η γλώσσα διάδοσης του χριστιανισμού».

Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε., Όποιος δεν καταλαβαίνει το «τη Υπερμάχω», δεν καταλαβαίνει καλά ελληνικά, Το ποντίκι. (διασκευή)

15. Συζητάμε στην τάξη:

Τι πετυχαίνει το κείμενο; Για ποιο ζήτημα μας πληροφορεί;

16. Απαντάμε στις ερωτήσεις:

- Ποια είναι η άποψη της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ μέσα στο κείμενο; Την υπογραμμίζουμε.
- Για ποιον λόγο τα ελληνικά δεν είναι νεκρή γλώσσα, σε αντίθεση με τα λατινικά;
- Πώς αντιλαμβανόμαστε τη φράση «τα ελληνικά ήταν η γλώσσα διάδοσης του χριστιανισμού»;

Γραμματική

17. Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων με το επίθετο που δίνεται στην παρένθεση.

- Η ιδιαιτερότητα των γλωσσών έχει παίξει ..... ρόλο σε κάθε πολιτισμό (πρωτεύων).
- Στο σχολείο μας προέκυψε ένα ..... ζήτημα (φλέγων).
- Οι ..... άνθρωποι δύσκολα γίνονται αγαπητοί (θρασύς).
- Παρακολουθήσαμε μία ..... προβολή ταινίας (ενδιαφέρων).
- Είναι πιθανόν να συναντήσει κανείς ..... ανθρώπους (αγνώμων).
- Οι Γλωσσολόγοι υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν ..... και ισχυρές γλώσσες στον κόσμο (ασθενής).

18. Σχηματίζουμε την ονομαστική πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών.

ο βράχος	οι βράχοι	,	τα βράχια
ο δεσμός		,	
ο λόγος		,	
ο χρόνος		,	

19. Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων με το επίθετο *πολύς, πολλή, πολύ* και το επίρρημα *πολύ*.

- ..... γλώσσες στον κόσμο είναι ..... δύσκολες στην εκμάθησή τους.
- Με ..... κέφι και ..... όρεξη οι μαθητές ξεκίνησαν την εκδρομή τους.
- ..... φορές η ελληνική μας εκπλήσσει ευχάριστα λόγω του πλούτου της.
- Είναι ..... νέος και έχει ..... μεράκι για δουλειά.
- Πρέπει να είσαι ..... πιο προσεκτικός όταν διαβάζεις, γιατί διαφορετικά ..... από αυτά που θα διαβάζεις δε θα τα καταλαβαίνεις.

Ηλίας: Παιδιά, παρατηρήστε τις παρακάτω περιπτώσεις που έχω εντοπίσει:

- [...] με τον γλωσσολόγο, καθηγητή **πανεπιστημίου** και ακαδημαϊκό, Χριστόφορο Χαραλαμπίκη.
- Σήμερα είναι η Παγκόσμια Ημέρα **Ανθρωπίνων** Δικαιωμάτων.
- Βρίσκουμε τη συντακτική λειτουργία του **κατηγορουμένου**.

Ηλίας: Γιατί δεν γράφει *πανεπιστήμιου, Ανθρώπινων, κατηγορούμενου;*
Ούμα: Καλή ερώτηση, μπορεί να έχει γίνει κάποιο λάθος!
Δάσκαλος: Φυσικά και δεν έχει γίνει λάθος! Δείτε τι ετοίμασα για να το καταλάβουμε:

Τονισμός ουσιαστικών

Ουσιαστικά	Περίσταση επικοινωνίας (επίσημο ή ανεπίσημο ύφος)	Παραδείγματα χρήσης
το πανεπιστήμιο	ανεπίσημο ύφος (προφορικός λόγος) επίσημο ύφος (γραπτός λόγος)	Το Πανεπιστήμιο της <u>Αθήνας</u> είναι το αρχαιότερο. & Το Πανεπιστήμιο <u>Αθηνών</u> είναι το αρχαιότερο.
του πανεπιστημίου	ανεπίσημο ύφος (προφορικός λόγος)	Ο γιος μου είναι φοιτητής του Πανεπιστημίου της <u>Αθήνας</u> .
του πανεπιστημίου	επίσημο ύφος (γραπτός λόγος)	Σας ανακοινώνουμε ότι ο φοιτητής του Πανεπιστημίου Αθηνών βραβεύεται.

Τονισμός επιθέτων

Ουσιαστικά και επίθετα	Περίσταση επικοινωνίας (επίσημο ή ανεπίσημο ύφος)	Παραδείγματα χρήσης
του δημόσιου υπάλληλου/ των ανθρώπινων δικαιωμάτων	ανεπίσημο ύφος (προφορικός λόγος)	Η εξέλιξη ενός <u>δημόσιου υπάλληλου</u> εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Σε κάποιες χώρες γίνονται παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
του δημοσίου υπαλλήλου/ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	επίσημο ύφος (γραπτός λόγος)	Το ωράριο του <u>δημοσίου υπαλλήλου</u> είναι καθορισμένο. Ο σεβασμός των <u>ανθρωπίνων</u> δικαιωμάτων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τονισμός επιθέτων (σε θέση ουσιαστικών)

Επίθετα	Παραδείγματα χρήσης
ο κατηγορούμενος δράστης	Ο κατηγορούμενος δράστης ομολόγησε την πράξη του. & Ο κατηγορούμενος ομολόγησε την πράξη του.
του κατηγορούμενου δράστη	Το δικαστήριο άκουσε την απολογία του κατηγορούμενου <u>δράστη</u> .
του κατηγορουμένου	Το δικαστήριο άκουσε την απολογία του κατηγορουμένου.

20. Διαγράφουμε το λάθος στις προτάσεις.

- Η Αλίνα ρώτησε τη μητέρα της τι σημαίνει η φράση «ριπές του ανέμου/άνεμου».
- Πήγαμε χθες με τους γονείς μου στο κατάστημα ενός πλούσιου/πλουσίου εμπόρου;
- Το πρόσωπο του άρρωστου/αρρώστου ήταν χλωμό.
- Φέρτε από την κρεμάστρα το παλτό του κύριου/κυρίου.
- Ο ξάδελφος του Φίλιππου είναι πλέον φοιτητής του Πανεπιστημίου/Πανεπιστήμιου της Αθήνας.
- Το πλοίο πριν καταποντιστεί εξέπεμψε σήμα κίνδυνου/κινδύνου.

Παιδιά, νομίζω ότι χρειαζομαι λίγη ακόμα βοήθεια για τη μετατροπή του ευθύ σε πλάγιο λόγο.

Ναι, έχεις δίκιο, εγώ πολλές φορές μπερδεύομαι σε κάποια ρήματα, δεν ξέρω ποιος είναι ο σωστός χρόνος που πρέπει να μπουν.

Αφήστε το πάνω μου! Λοιπόν, ακούστε:

Οι μεταβολές που γίνονται από τον ευθύ σε πλάγιο αφορούν:

1. **προτάσεις** (π.χ. Φίλιππος: «Δεν θα έρθω». → Ο Φίλιππος **είπε ότι δεν θα έρθει**).
2. **αντωνυμίες** (π.χ. Ούμα: Εγώ θα πάρω συνέντευξη. → Η Ούμα **είπε ότι αυτή** θα πάρει συνέντευξη).
3. **ρήματα** (π.χ. αν είναι σε ενεστώτα ή παρακείμενο παραμένει στον ίδιο χρόνο ή μετατρέπεται σε κάποιον άλλον παρελθοντικό: Αλίνα: «Θέλω κάτι ακόμα να ρωτήσω». → Η Αλίνα **είπε ότι θέλει/ ήθελε** να ρωτήσει κάτι ακόμα. Αν το ρήμα είναι σε μέλλοντα, τότε παραμένει στον ίδιο χρόνο ή μετατρέπεται σε **θα** + παρατατικό: Φίλιππος: «Θα φύγω σε λίγο». → Ο Φίλιππος **είπε ότι θα φύγει/ θα έφευγε** σε λίγο).
4. **επιρρήματα** (π.χ. αλλάζουν κάποια τοπικά: Φίλιππος: «Αλίνα, έλα **εδώ** γρήγορα» → Ο Φίλιππος **είπε** στην Αλίνα να πάει **εκεί** γρήγορα. Επίσης, αλλάζουν κάποια χρονικά: το **τώρα** γίνεται **τότε**, το **σήμερα** γίνεται **εκείνη την ημέρα**, το **χθες** γίνεται **την προηγούμενη μέρα**, το **απόψε** μετατρέπεται σε **εκείνο το βράδυ**, το **φέτος** γίνεται **αυτόν τον χρόνο**: Ούμα: «Πήγαμε **χθες** για τη συνέντευξη» → Η Ούμα **είπε ότι πήγαν την προηγούμενη μέρα** για τη συνέντευξη).

21. Μεταφέρουμε τα λεγόμενα της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ όπως τα είπε η ίδια στη συνέντευξή της:

Την αξία του να διδάσκονται τα παιδιά στο σχολείο την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας υπογράμμισε η Βυζαντινολόγος-Ιστορικός Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ.

.....

.....

.....

22. Μετατρέπουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο, κάνοντας τις απαιτούμενες αλλαγές.

Η Αλίνα με ρώτησε: «Γιατί χθες δεν πήγα σχολείο;»

Η Αλίνα με ρώτησε .....

Η Ελπίδα είπε στα παιδιά: «Πολύ μου αρέσει αυτό το δώρο που μου φέρατε».

Η Ελπίδα είπε στα παιδιά .....

Ο Ηλίας είπε στον Φίλιππο: «Θα σου τηλεφωνήσω αύριο να πάμε στο πάρκο».

Ο Ηλίας είπε στον Φίλιππο .....

23. Μεταφέρουμε σε ευθύ λόγο τις ακόλουθες προτάσεις.

- Η μητέρα της Αλίνας της ζήτησε να χαμηλώσει τη μουσική, διότι μιλούσε στο τηλέφωνο.

.....

- Οι γονείς του Φίλιππου συμφώνησαν ότι έχει καταβάλει μεγάλη προσπάθεια για τη βελτίωσή του στα μαθήματα αυτόν τον χρόνο.

.....

- Σήμερα η UNESCO καθιέρωσε την 9η Φεβρουαρίου ως Παγκόσμια Ημέρα της Ελληνικής Γλώσσας είπε ο Γ. Μπαμπινιώτης.

.....

- Οι μαθητές την προηγούμενη μέρα ρώτησαν τον κ. Χαραλαμπίκη για τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας.

.....

Γραμματική ορθογραφία

24. Α. Συμπληρώνουμε με το κατάλληλο *ι* ή *ει* και βάζουμε τόνο όπου απαιτείται.

η πλατ___α του χωριού	οξ___ πολιτική κρίση
η πλατ___ά αντίληψη	το ξύλο της οξ___άς
τραχ___ά φύση	ταχ___ά θα ξεκινήσουμε
τραχ___α αρτηρία	δρόμος ταχ___ας κυκλοφορίας

Β. Τι παρατηρούμε ως προς την ορθογραφία των παραπάνω ονομάτων; Συμπληρώνουμε τα κενά στο συμπέρασμά μας.

Συμπέρασμα

Τα θηλυκά ουσιαστικοποιημένα επίθετα που τονίζονται στην π..... και προέρχονται από επίθετα σε *-ύς, -εία, -ύ*, π.χ. *ευθύς, τραχύς*, γράφονται με ....., π.χ. .... . Όταν όμως κάποια από τα προηγούμενα επίθετα τονίζονται στη λ....., τότε γράφονται με ....., π.χ. .... .

25. Α. Παρατηρούμε τις τρεις προτάσεις. Κυκλώνουμε το ρήμα και υπογραμμίζουμε τη λέξη που μας δείχνει αν η ενέργεια έχει διάρκεια ή όχι. Έπειτα, τοποθετούμε το ρήμα στην κατάλληλη στήλη του πίνακα.

7.11

- ✓ Οι φορεσιές των παιδιών στη φετινή γιορτή **ποικίλλουν**.
- ✓ Σε κάθε γιορτή όλα τα χρόνια οι φορεσιές των παιδιών **ποίκιλλαν**.
- ✓ Στην περσινή γιορτή οι φορεσιές των παιδιών **ποίκιλαν** περισσότερο.

Β. Φτιάχνουμε τρεις προτάσεις με το ρήμα **υποβάλλω** όπως τα παραδείγματα. Στη συνέχεια τοποθετούμε τα ρήματα στον πίνακα.

Παρόν διαρκές	Παρελθόν διαρκές	Παρελθόν συνοπτικό
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Συμπέρασμα

Τα ρήματα σε *-λλω* στο *δι*..... ποιόν ενεργείας γράφονται με ....., ενώ στο *συν*..... ποιόν ενεργείας με .....

26.

Στο ψηφιακό λεξικό της Κοινής νεοελληνικής γράφουμε το θέμα **ποικιλ*** και παρατηρούμε τις λέξεις της οικογένειας αυτής. Στη συνέχεια συμπληρώνουμε την άσκηση.

Μέσα σε παρένθεση θα δίνεται ο ορισμός για κάθε λέξη και το μέρος του λόγου που απαιτείται.

- Οι μορφές των γλωσσών ..... ανά τον κόσμο (= γίνονται διαφορετικός, ρήμα).
- Το Σύνταγμα του 2010 καλεί το κράτος να προωθήσει και να προστατεύσει την ..... γλωσσών του λαού της Κένυας (= που παρουσιάζει ποικιλία στη μορφή, ουσιαστικό).
- Ήταν άραγε οι δεινόσαυροι ομοιόθερμοι, όπως τα θηλαστικά, ή ήταν αντίθετα ....., όπως οι κροκόδειλοι και τα σημερινά ερπετά; (= η θερμοκρασία τους αλλάζει ανάλογα με αυτήν που επικρατεί κάθε φορά στο περιβάλλον, επίθετο).
- Σε όποιο μέρος της Γης κι αν βρεθούμε θα συναντήσουμε ιδιαίτερους ανθρώπους, διαφορετικούς πολιτισμούς και ..... γλώσσες! (= που παρουσιάζει διάφορες μορφές, επίθετο).
- Οι μαθητές φροντίζουν να εκφράζουν ..... την ευγνωμοσύνη τους στους δασκάλους τους (= για κάτι που εκδηλώνεται ή γίνεται με ποικίλους τρόπους, επίρρημα).
- Ο Αριστοφάνης βρίσκει ευκαιρία να βάλει σε κίνηση τα φανταχτερά ..... πουλιά και κάνει μια παράσταση φαντασμαγορική, πλούσια σε θέαμα (= που έχει πολλά διαφορετικά χρώματα, επίθετο).

27.

Το παρακάτω κείμενο είναι το προοίμιο της Ιλιάδας. Αφού το διαβάσουμε, υποθέτουμε τη σημασία των λέξεων, αντιστοιχίζοντάς τες με λέξεις της νέας ελληνικής με τις οποίες συνδέονται ετυμολογικά.

«Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.»

μῆνιν	ανάκτορο
ἄναξ	ευοίωνος -η -ο
οἰωνοῖσι	θεομηνία / μένος
κύνεσσιν	κυνηγώ
βουλή	αναλγητικό/ ανάλγητος -η -ο
ἄλγε	πρωτοβουλία / βούληση

7.13

28. Με τη λέξη γλώσσα έχουν ειπωθεί πολλές φράσεις. Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη φράση.

η γλώσσα του πάει ροδάνι	δάγκωσε τη γλώσσα σου	μιλώ την ίδια γλώσσα
μάλλιασε η γλώσσα μου	η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει	με τρώει η γλώσσα μου

- Πρόσεξε τι θα πεις, γιατί πολλές φορές .....
- ..... με τους φίλους μου, για αυτό και συνεννοούμαστε.
- Τι άλλο θα κακομελετήσεις σήμερα πια; .....
- ..... να τους το εξηγήω, αλλά πού να καταλάβουν!
- Μέρες τώρα ..... για να το πω, αλλά κρατιέμαι.
- Μετά τα μαθήματα λογοθεραπείας .....

29. Διαβάζουμε το παρακάτω διήγημα από την Κεφαλλονιά και το αποδίδουμε στο τετράδιό μας στην κοινή νέα ελληνική.

Τι παρατηρούμε στο κεφαλλονίτικο ιδίωμα; Ποιες λέξεις είναι κοινές με την κοινή νέα ελληνική; Ποιες είναι οι λέξεις που δεν τις καταλαβαίνουμε; Γιατί συμβαίνει άραγε αυτό;

Ο σιορ Μίκιος ο Τσορότος, την ημέρα σπετσιέρης και τη νύχτα τενόρος στην παρέα του Διονυσάκη του Τζόρτζινα, που εσουνταόριζε τ' Αρχοστόλι με τσι καντάδες τση, αφού εφαρμάκεψε όσους χωριάτες εξαπεζέψανε στο σπετσαρειό του για ναν τσου χδει και να τσου δώσει κανά ρεμέδιο για τα πονίδια τσου, κι αφού εκούρλανε τσ' Αρχοστολιώτες με τσι άριες και τσι παπαρδέλες του, επήρε νιαν ημέρα τη μεγάλη απόφαση:

«Εγώ χάνομαι σ' ετούτονε τον τόπο. Θαν τα πουλήσω ούλα και θα πάω στη Νάπολη να σπουδάξω κάντο στο Κονσερβατόριο».

σπετσιέρης = φαρμακοποιός	πονίδια = μικροασθένειες
εσουνταόριζε = αναστάτωνα	εκούρλανε = τρέλανε
εφαρμάκεψε = δηλητηρίασε	παπαρδέλες = ψευτιές
σπετσαρειό = φαρμακείο	κάντο = τραγούδι
ρεμέδιο = φάρμακο	

Κατσούδα, Γ. & Μαγουλά, Ε., Γνωρίζοντας τις νεοελληνικές διαλέκτους: Ένα εκπαιδευτικό ταξίδι με φύλλα εργασίας.

Δίχως γλώσσα

Περπατώ ανάμεσα σε ανθρώπους που περπατούν μιλώντας
 γλώσσες που δεν καταλαβαίνω
 σε δρόμους που δεν ξέρω πού με πάνε.
 Στους τοίχους φράσεις που δεν ξέρω τι λένε,
 τι φωνάζουν σιωπηλές.
 Μια γυναίκα πλησιάζει
 και με ρωτάει κάτι που δεν καταλαβαίνω,
 με ξαναρωτά, και πάλι δεν την καταλαβαίνω.
 Φαίνεται όνειρο, μα είμαι ξυπνητός.
 Κι έτσι, μέρες τώρα θα μπορούσα να πω χρόνια,
 συνήθισα σιγά σιγά να μην καταλαβαίνω.
 Τη συμπάθησα τούτη την άγνοια,
 την έλλειψη που είμαι, την πραϋντική
 χαρά να μην μπορώ να επικοινωνήσω.
 Θυμάμαι ότι ο Κανέττι ονειρευόταν έναν άνθρωπο
 που δεν μιλούσε καμιά από τις γλώσσες του κόσμου.

Πικέρας, Χ. Β., Δίχως γλώσσα.

30. Ποιο είναι το «πρόβλημα» που αντιμετωπίζει ο ποιητής; Πώς νιώθει; Έχουμε νιώσει ποτέ κάτι παρόμοιο ή έχουμε βρεθεί σε παρόμοια κατάσταση;

31. Στους στίχους «Στους τοίχους φράσεις που δεν ξέρω τι λένε, τι φωνάζουν σιωπηλές» τι φανταζόμαστε πως μπορεί να λένε οι σιωπηλές φράσεις;

Δημιουργούμε το δικό μας «γκράφιτι» σε χαρτί του μέτρου που θα κολλήσουμε στον τοίχο της τάξης με τη δική μας «σιωπηλή φράση», όχι με λέξεις, αλλά με σύμβολα, σχήματα, χρώματα, εικόνες. Δουλεύουμε ομαδικά και αφήνουμε τους άλλους να μαντέψουν τι λέει η φράση μας.

32. Φτιάχνουμε ένα «γλωσσικό χάρτη». Γράφουμε μια λέξη που μας αρέσει στη μετάφραση του Google σε όσες περισσότερες γλώσσες μπορούμε. Έπειτα, κολλάμε τις λέξεις σε έναν παγκόσμιο χάρτη.

33. Πώς θα ήταν αν βρισκόμασταν σε μια χώρα όπου κανείς δεν μιλούσε την ίδια γλώσσα με εμάς;

Πώς θα νιώθαμε και πώς θα προσπαθούσαμε να επικοινωνήσουμε; Σχεδιάζουμε ένα θεατρικό δρώμενο σε μικρές ομάδες, όπου προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε για ένα θέμα με μη λεκτικούς τρόπους.

34. Ο συγγραφέας Ουμπέρτο Έκο είπε: «Μου φτάνει που ξέρω να διαβάζω, γιατί έτσι μαθαίνω αυτά που δεν ξέρω, ενώ όταν γράφεις, γράφεις μόνο αυτά που ξέρεις ήδη».

Γράφουμε μία παραγωγή γραπτού λόγου στην οποία θα αναλύσουμε την άποψη του συγγραφέα και έπειτα τη δική μας. Μπορούμε να συμβουλευτούμε τον πίνακα του εξηγητικού κειμένου από το βιβλίο μας (σελ. 44).

35. Οι ποιητές έχουν υμνήσει την ελληνική γλώσσα. Συμπληρώνουμε τα ποιήματα με τις λέξεις γλώσσα/γλώσσες ή ελληνική/ελληνικά και τα απαγγέλλουμε.

Τη ..... μου έδωσαν .....
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.
Μονάχη έγκοια η ..... μου στις
αμμουδιές του Ομήρου...

(Οδ. Ελύτης)

Ελάχιστοι μας διαβάζουν,
ελάχιστοι ξέρουν τη ..... μας,
μένουμε αδικαίωτοι και αχειροκρότητοι
σ' αυτή τη μακρινή γωνιά,
όμως αντισταθμίζει που γράφουμε
.....

(Κ. Μόντης)

Την ..... την ..... οι Ποσειδωνιάται
εξέχασαν τόσους αιώνες ανακατευμένοι
με Τυρρηνούς, και με Λατίνους, κι' άλλους ξένους.

(Οδ. Ελύτης)

Όταν κάποτε φύγω από τοῦτο τὸ φῶς
θὰ ἐλιχθῶ πρὸς τὰ πάνω ὅπως ἓνα
ρυακάκι ποὺ μουρμουρίζει.
Κι ἂν τυχὸν κάπου ἀνάμεσα
στοὺς γαλάζιους διαδρόμους
συναντήσω ἀγγέλους, θὰ τοὺς
μιλήσω ....., ἐπειδὴ
δὲν ξέρουνε ..... Μιλᾶνε
μεταξὺ τους μὲ μουσική.

(Ν. Βρεττάκος)

Είναι ή δεν είναι σωστά τα ελληνικά μας σήμερα;

Μαθητές της Στ' τάξης του βου Διαπολιτισμικού και Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Ελευθερίου-Κορδελιού είχαν επισκεφθεί τον παιδαγωγό και φιλόλογο Χρίστο Τσολάκη, καθηγητή του Α.Π.Θ., με σκοπό να τον γνωρίσουν και να συνομιλήσουν μαζί του. Ακολουθεί ένα απόσπασμα από τη συνέντευξη που έδωσε στους μαθητές.

– Σήμερα ακούμε στα Μ.Μ.Ε. ότι δεν μιλάμε σωστά ελληνικά. Ποια είναι τα σωστά ελληνικά; Τα ελληνικά της γραμματικής, τα ελληνικά των βιβλίων;

– Τα ελληνικά που μιλάμε μας βοηθούν να επικοινωνούμε καθημερινά στη ζωή μας. Επομένως, είναι σωστά. Όλα τα ελληνικά είναι σωστά. Και τα ελληνικά της γραμματικής και των κειμένων και αυτά που χρησιμοποιούμε καθημερινά. Ωστόσο, δεν πρέπει να επαναπαυόμαστε, αλλά πρέπει να καλλιεργούμε τη γλώσσα μας διαβάζοντας. Τη γλώσσα μας τη θρέφουμε. Ένα σώμα, αν δεν πάρει νερό, τροφή, σιγά σιγά αδυνατίζει, φθείρεται και χάνεται. Έτσι και το πνεύμα μας και η ψυχή μας πρέπει να τρέφονται. Και τρέφονται με τη γλώσσα. Χρειάζεται αυτά που παίρνουμε μέσα μας να τα σκεφτόμαστε,

δηλαδή να συζητούμε με τον εαυτό μας. Γιατί όταν σκεφτόμαστε γράφουμε μέσα μας μια έκθεση και τότε πλουτίζει η γλώσσα μας. Κάθε γλώσσα και ένας πολιτισμός, κάθε λέξη και ένα χελιδόνι λέει ένας ποιητής. Μην νομίζετε ότι γλώσσα είναι μονάχα των βιβλίων και της γραμματικής. Είναι και η γλώσσα των παππούδων και των γιαγιάδων σας.

Τσολάκης, Χ., Για να οδηγήσεις τον άνθρωπο στη ζωή πρέπει να του δώσεις απεριόριστη αγάπη, in.gr. (διασκευή)

36. Απαντάμε στις ερωτήσεις:

- Τι πιστεύει ο Χρίστος Τσολάκης για τα σωστά ελληνικά;
- Ποια είναι η γλώσσα των παππούδων και των γιαγιάδων;
- Ποια είναι η συμβουλή του Χρίστου Τσολάκη προς τους νέους; Τη σχολιάζουμε.

Γραμματική

37. Εντοπίζουμε τις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις. Γράφουμε αν είναι πλάγιες ερωτηματικές ή αναφορικές.

- Με ρώτησε από πού αγόρασα το βιβλίο. ....
- Δεν μπορώ να βρω το βιβλίο που αγόρασα χθες. ....
- Δεν του είπα πού θα πάμε για να μην έρθει κι αυτός μαζί μας. ....
- Δεν είπα σε κανέναν τη διαδρομή που κάναμε. ....

38.

Υπογραμμίζουμε τις ονοματικές αναφορικές προτάσεις και τις χαρακτηρίζουμε ανάλογα με το αν είναι προσδιοριστικές ή πλεοναστικές/προσθετικές. Βάζουμε κόμμα όπου απαιτείται.

- Τα ελληνικά που μιλάμε μας βοηθούν να επικοινωνούμε καθημερινά στη ζωή μας.
- Αυτό που αξίζει να επαινείται σε σχέση με την ελληνική γλώσσα είναι η συνέχειά της.
- Η ελληνική διάλεκτος *Γκρίκο* που τα συναντάμε στην Κάτω Ιταλία προέρχεται από τη δωρική διάλεκτο των αρχαίων ελληνικών.
- Αν οι Έλληνες δεν είχαν αναπτύξει έγκαιρα τη γραφή, ο ελληνικός πολιτισμός ο οποίος αποτελεί τη βάση του ευρωπαϊκού και γενικότερα του δυτικού πολιτισμού όχι μόνο θα ήταν κατά πολύ άγνωστος αλλά κυρίως δεν θα είχε την εξέλιξη που τον ξεχωρίζει εντός και εκτός Ελλάδος.

39.

Μεταφέρουμε τα ονοματικά σύνολα στον άλλο αριθμό.

του ακριβούς υπολογισμού	→
τη μεγαλοπρεπή οδό	→
τα διεθνή προβλήματα	→
τους ευγνώμονες πολίτες	→
οι διεθνείς γλώσσες	→
του επιεικούς μέτρου	→

40.

Μετατρέπουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο στο τετράδιό μας, κάνοντας όλες τις απαραίτητες αλλαγές.

- Σήμερα ακούμε στα Μ.Μ.Ε. ότι δεν μιλάμε σωστά ελληνικά. Ποια είναι τα σωστά ελληνικά; Τα ελληνικά της γραμματικής, τα ελληνικά των βιβλίων;
- Τα ελληνικά που μιλάμε μας βοηθούν να επικοινωνούμε καθημερινά στη ζωή μας. Όλα τα ελληνικά είναι σωστά. Και τα ελληνικά της γραμματικής και των κειμένων, και αυτά που χρησιμοποιούμε καθημερινά.

Οι μαθητές είπαν ότι .....

Ο Χρίστος Τσολάκης απάντησε .....

Γραμματική ορθογραφία

41.

Συμπληρώνουμε τα κενά των παραγωγικών επιθημάτων των λέξεων. Οι λέξεις σε κάθε κουκκίδα ανήκουν στην ίδια οικογένεια.

- παιδαγωγ___κός, δημαγώγ___ση, παιδαγωγ___α, υδραγωγ___ο, εξαγώγ___μος
- πλατ___νω, διαπλατ___νω, πλατ___α, πλατ___ά
- οξ___ά, οξύτ___τα, οξ___α, οξ___νω, οξειδ___ο, οξυμμ___νος

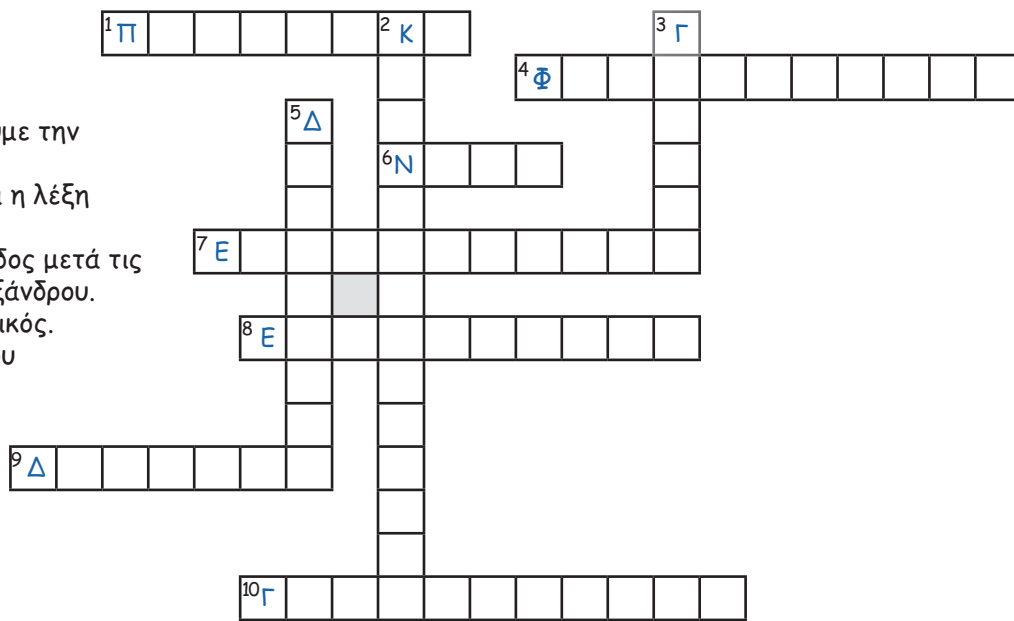
Λεξιλόγιο

42. Συμπληρώνουμε το σταυρόλεξο από το λεξιλόγιο της ενότητας.

Οριζόντια

1. Γλώσσα που ομιλείται στην Ανατολική Θράκη.
4. Τον μήνα αυτό γιορτάζουμε την ελληνική γλώσσα.
6. Συνώνυμη λέξη της είναι η λέξη «καινούριος».
7. Έτσι ονομάζεται η περίοδος μετά τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου.
8. Μπορεί να είναι και λεκτικός.
9. Ονομάζεται η γλώσσα που ομιλείται παγκοσμίως.
10. Έτσι ονομάζεται η επιστήμη που μελετά τη Γλώσσα.

Κάθετα

2. Η γλωσσική ποικιλία που έχει σχέση με κάποιο κοινωνικό χαρακτηριστικό.
3. Η γλώσσα που εκφράζεται μέσω του γραπτού λόγου.
5. Ιδίωμα με σημαντικές διαφορές από την κοινή νέα ελληνική στην προφορά, στη σύνταξη κ.α.

43. Εντοπίζουμε στο κρυπτόλεξο 6 λέξεις από την ετυμολογική οικογένεια της λέξης γλώσσα. Στη συνέχεια γράφουμε μία παράγραφο με τις λέξεις.

Χ	Σ	Ο	Σ	Σ	Ω	Λ	Γ	Υ	Λ	Ο	Π
Μ	Ε	Τ	Α	Γ	Λ	Ω	Τ	Τ	Ι	Ζ	Ω
Α	Χ	Ζ	Β	Π	Ε	Φ	Ρ	Θ	Δ	Β	Ο
Ε	Ζ	Ζ	Μ	Ο	Ψ	Α	Ε	Α	Ι	Ι	Ε
Ξ	Λ	Ξ	Ε	Ν	Ι	Ρ	Θ	Χ	Γ	Λ	Υ
Λ	Ρ	Ι	Υ	Ξ	Κ	Η	Ε	Δ	Λ	Π	Γ
Η	Π	Ζ	Γ	Δ	Ψ	Ε	Η	Λ	Ω	Ο	Λ
Ξ	Ν	Φ	Ε	Ο	Υ	Ι	Δ	Ι	Σ	Μ	Ω
Γ	Λ	Ω	Σ	Σ	Α	Ρ	Ι	Ο	Σ	Η	Τ
Υ	Γ	Γ	Λ	Ω	Σ	Σ	Ι	Κ	Ο	Σ	Τ
Λ	Θ	Η	Χ	Ν	Ο	Β	Ν	Υ	Σ	Κ	Ι
Π	Κ	Κ	Θ	Μ	Ι	Ν	Θ	Υ	Φ	Γ	Α

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....

Λεξική ορθογραφία

44. Αιτιολογούμε την ορθογραφία των λέξεων που είναι επισημασμένες με έντονα γράμματα.

Η αιτιολόγηση θα πρέπει να εντάσσει τη λέξη σε μία οικογένεια, π.χ. η λέξη **συζητώ** γράφεται με **η**, διότι ανήκει στην οικογένεια λέξεων του **ζητώ**.

- παιδαγωγός: .....
- γραμματική: .....
- καθημερινά: .....
- αδυνατίζει: .....

45. Συμπληρώνουμε τις προτάσεις επιλέγοντας τη σωστή λέξη από την παρένθεση.

- Το ..... τυρί είναι το αγαπημένο μου (δανεικό/δανικό).
- Η ..... των λέξεων είναι πολλές φορές δύσκολο έργο (ετυμολογία/ετοιμολογία).
- Αυτή την περίοδο απαγορεύεται η ..... (θήρα/θύρα).
- Επέστρεψε επιτέλους ο άσωτος ..... (ιός/υιός).
- Ο ..... άνθρωπος, έλεγε ο παππούς μου, δεν νοιάζεται για τα υλικά αγαθά (κενός/καινός).
- ..... την πόρτα όταν μπαίνεις, γιατί έχει κρύο (κλίνει/κλείνε).

Ελέγχω την παραγωγή γραπτού λόγου: Εξήγηση

Ελέγχω τη δομή	✓	Ελέγχω τα γλωσσικά στοιχεία	✓
Παρουσίασα επαρκώς το φαινόμενο;		Χρησιμοποίησα επιστημονικούς όρους για την εξήγηση του θέματός μου;	
Έβαλα τα γεγονότα σε χρονική σειρά;		Χρησιμοποίησα ουσιαστικά που έχουν προκύψει από ρήματα (ονοματοποιήσεις) και αφηρημένα ουσιαστικά;	
Έγραφα αιτίες και αποτελέσματα;		Χρησιμοποίησα παθητική σύνταξη στο κείμενό μου, ώστε να είναι πιο επίσημο; Τα ρήματά μου είναι στο γ' πρόσωπο;	
Έγραφα τη γνώμη μου για το θέμα που παρουσίασα;		Χρησιμοποίησα λέξεις που δηλώνουν συμπέρασμα, π.χ. <i>συνεπώς, άρα, επομένως</i> κτλ.;	
Διατύπωσα κάποιο συμπέρασμα;		Χρησιμοποίησα λέξεις για να συνδέσω τα νοήματά μου, π.χ. <i>αρχικά, επίσης, έπειτα, επιπρόσθετα, τέλος</i> κτλ. και λέξεις για να εκφράσω τη γνώμη μου;	
		Το κείμενό μου είναι συνεκτικό;	
		Έχουν συνοχή οι παράγραφοι μεταξύ τους;	
		Έχω χρησιμοποιήσει ποικίλο λεξιλόγιο;	
		Είναι ορθογραφημένο το γραπτό μου;	

Ενότητα 8

Κείμενο 1

Το τελευταίο κουδούνι!

Η τελευταία μέρα του σχολείου φέτος είχε πολύ παιχνίδι και πολλή χαρά. Το προαύλιο γέμισε από τις χαρούμενες φωνές των παιδιών, που ζούσαν την ένταση του παιχνιδιού και τον υγιή ανταγωνισμό. Τσουβαλοδρομίες, μουσικές καρέκλες, νεροδρομίες, σκυταλοδρομίες, δοκιμασία τούρτας είναι μερικά από τα παιχνίδια που παίξαμε. Το διασκεδάσαμε και αποχαιρετιστήκαμε με ένα γλυκό κέρασμα, όλοι νικητές, όλοι ενωμένοι και αγαπημένοι.

Η μέρα έκλεισε με την απογευματινή γιορτή αποφοίτησης της Έκτης τάξης. Με συγκίνηση και τις αναμνήσεις να κατακλύζουν τα παιδιά της Στ', έφτασε η στιγμή που αποχαιρέτησαν το δημοτικό.

Η γιορτή περιλάμβανε λόγια των παιδιών για το δημοτικό γραμμένα από καρδιάς, τραγούδι και ένα μικρό πάρτι. Αντίο εκτάκια! Να είστε καλότυχα στο γυμνάσιο!

4ο Δημοτικό Σχολείο Γέρακα, Παιχνίδι και χαρά την τελευταία μέρα του σχολείου. (διασκευή)

1. Απαντάμε στις ερωτήσεις:

- Ποια είναι τα συναισθήματα των παιδιών του κειμένου;
- Πώς θα διασκεδάσουμε εμείς την τελευταία μέρα του σχολείου;
- Ποια είναι τα δικά μας συναισθήματα τώρα που τελειώνουμε το δημοτικό;

8.1

Γραμματική

2. Εντοπίζουμε 2 ρήματα ακόμα από το κείμενο και συμπληρώνουμε τον πίνακα.

Ποιόν ενεργείας	Χρονική βαθμίδα		
	Παρελθόν	Παρόν	Μέλλον
Διαρκές			
Συνοπτικό	γέμισε		
Συντελεσμένο			

3. Συμπληρώνουμε τις προτάσεις με το ρήμα που ταιριάζει. Χρησιμοποιούμε Συνοπτική Προστακτική στο β' πληθυντικό πρόσωπο.

ετοιμάζω	υπολογίζω	αναζητώ	προβάλλω	ερευνώ
στέλνω	δημιουργώ	μοιράζω	επιλέγω	οργανώνω

Ακολουθήστε τα παρακάτω βήματα για ένα επιτυχημένο πάρτι αποφοίτησης:

- ..... ημερομηνία και χώρο που θα πραγματοποιηθεί το πάρτι.
- ..... ψηφιακές προσκλήσεις και ..... τις
στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των μαθητών/τριών.
- ..... προτάσεις διακόσμησης και επιλογών φαγητού και μουσικής.
- ..... τα κόστη και ..... χορηγούς.
- ..... παιχνίδια και διαγωνισμούς.
- ..... χειροποίητα βραβεία και λευκώματα αποφοίτησης.
- ..... και ..... βίντεο με στιγμές από τα σχολικά σας χρόνια.

Η επιτυχία του πάρτι σας είναι σίγουρη!

4. Δημιουργούμε ασύνδετο σχήμα με κάποιες από τις οδηγίες της άσκησης 3.

Για να οργανώσουμε το πάρτι αποφοίτησης θα χρειαστεί να επιλέξουμε ημερομηνία και χώρο,

.....

.....

.....

5. Μετατρέπουμε τις ονοματικές προτάσεις σε ρηματικές και το αντίστροφο.

Η μέρα έκλεισε με την απογευματινή γιορτή αποφοίτησης.

Παιχνίδι την τελευταία μέρα του σχολείου.

Διοργάνωση πάρτι για το κλείσιμο των 6 χρόνων στο δημοτικό.

6. Εντοπίζουμε 2 ακόμα μετοχές παθητικού παρακειμένου που υπάρχουν στο κείμενο και τις καταγράφουμε στην κατάλληλη στήλη. Κατόπιν συμπληρώνουμε τον υπόλοιπο πίνακα.

ενεργητικό ρήμα	ενεργητική μετοχή	παθητικό ρήμα	παθητική μετοχή
—	—	χαίρομαι	χαρούμενες

Γραμματική ορθογραφία

7. Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις.

- Οι παθητικές μετοχές των ρημάτων α' συζυγίας γράφονται με **μμ** όταν στο παρόν υπάρχει κατάληξη **-βω**, ... , ... , ... , π.χ. **τρίβω** → **τριμμένος**, ... → ..... κτλ.
- Οι ενεργητικές μετοχές γράφονται με **ο** όταν προκύπτουν από ρήμα ..... συζυγίας και με **ω** όταν προκύπτουν από ρήμα ..... συζυγίας, π.χ. **πίνω** → ..... , **θεωρώ** → .....

8.2

8. Γράφουμε τις παθητικές μετοχές που παράγονται από τα παρακάτω ρήματα και στα τρία τους γένη.

ρήμα	παθητική μετοχή
γεμίζω	
καταστρέφω	
προσβάλλω	
κλείνω	
αγαπώ	
τρίβω	

Λεξιλόγιο

9.

Διαβάζουμε κάποιες από τις σημασίες του λήμματος **τάξη**. Έπειτα, συμβουλευόμαστε τα παραδείγματα του λεξικού και γράφουμε δικές μας προτάσεις για κάθε σημασία.

8.3

α. Τοποθέτηση των πραγμάτων στη σωστή θέση → .....

β. Κατάσταση που προκύπτει από την τήρηση κανόνων που ρυθμίζουν τις σχέσεις των ανθρώπων

→ .....

γ. Κατηγορία ανθρώπων που βρίσκονται στην ίδια κοινωνική και οικονομική κατάσταση

→ .....

δ. Κύκλος μαθημάτων ενός σχολικού έτους → .....

ε. Αίθουσα διδασκαλίας → .....

10.

Από το κείμενο 1 (σελ. 60) βρίσκουμε 4 παράγωγες και 4 σύνθετες λέξεις και τις καταγράφουμε στον παρακάτω πίνακα. Έπειτα, γράφουμε μία παράγραφο με τις λέξεις που εντοπίσαμε.

8.4

Παράγωγες λέξεις	Σύνθετες λέξεις

11. Παρατηρούμε τις ετυμολογικές πληροφορίες στον παρακάτω πίνακα και βάζουμε ένα ✓ στις λέξεις που αποτελούν διεθνισμούς.

Λέξη	Ετυμολογικές πληροφορίες	Διεθνισμός
αναλφαβητισμός	[< γαλλ. <i>analphabétisme</i> < <i>analphabète</i> < ιταλ. <i>analfabeto</i> < ελνστ. ἀναλφάβητ(ος) -isme = -ισμός]	
αλφάβητο	[< μιν. αλφάβητον < ελνστ. ἀλφάβητος]	
δύναμη	[< αρχ. δύναμις]	
δυναμική	[< γαλλ. <i>dynamique</i>]	
ελληνιστικός -ή -ό	[< γερμ. <i>hellenistisch</i> < ελνστ. Ἑλλην(ισμός), -istisch = -ιστικός]	
ελληνικός -ή -ό	[< αρχ. ἑλληνικός]	

Λεξική ορθογραφία

12. Α. Παρατηρούμε τις λέξεις και προσπαθούμε να δημιουργήσουμε ζεύγη λέξεων, ανάλογα με το αν ανήκουν στην ίδια οικογένεια. Προσοχή στη βάση των λέξεων!

εκφοβισμός	●	παροιμία	●
αποφοίτηση	●	ομοιότητα	●
άσχημα	●	φοιτητής	●
οικογένεια	●	επίφοβος	●
μοιάζω	●	υπερβαίνω	●
διαβαίνω	●	σχηματίζω	●

Β. Τι είναι αυτό που μας βοήθησε ώστε να δημιουργήσουμε τα ζεύγη των λέξεων που ανήκουν στην ίδια οικογένεια;

13. Οι μαθητές και μαθήτριες διοργάνωσαν ένα πολύ όμορφο πάρτι αποφοίτησης. Δικαιολογούμε την ορθογραφία της λέξης «πάρτι».

14. Συμπληρώνουμε τα κενά, ώστε οι λέξεις να είναι ορθογραφημένες. Τονίζουμε όπου χρειάζεται.

- Στην πλατεία Ομονοίας υπάρχει ένα σ___ντριβάνι.
- Τα παλιά χρόνια οι γιαγιάδες έδεναν στο κεφάλι τους ένα μαντ___λι .
- Χρησιμοποιεί πάντοτε για να κάνει τις εργασίες του στ___λό που σβήνει.
- Οι εντυπωσιακές κολ___νες προδίδουν την αρχαία αρχιτεκτονική.
- Η δυνατή κλ___τσιά του ποδοσφαιριστή έστειλε την μπάλα έξω.
- Το παγωτό φ___στίκι είναι το αγαπημένο μου.
- Έβαψε τους τοίχους του παιδικού δωματίου σε χρώμα μ___β.
- Της αρέσει να πίνει καφέ με το παλιό φλ___τζάνι της γιαγιάς.

Κείμενο 2

Ένα αποχαιρετιστήριο

Αγαπημένε μας δάσκαλε,

Κλείνοντας αυτήν την τελευταία σχολική χρονιά του δημοτικού, θα θέλαμε εμείς, οι γονείς των πνευματικών σας παιδιών αυτά τα 2 χρόνια, να σας εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας.

Η δουλειά του δασκάλου δεν είναι επάγγελμα, είναι λειτουργήμα. Όχι γιατί εξελίσσει μια χούφτα ψυχές και μυαλά, γραμματικά και αριθμητικά, διότι αυτά -κάπου, κάπως, κάποτε- όλοι θα τα μάθουν, φροντίζει η ζωή γι' αυτό.

Αυτό που δεν φροντίζει η ζωή να διδάξει από μόνη της είναι η υπομονή, η επιμονή, η συνεχής προσπάθεια, η αλληλεγγύη, η ομαδικότητα, η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός, εντέλει, η ανθρώπινη ουσία. Και για όλα αυτά έχετε προσπαθήσει, ατομικά, ομαδικά και κάτω από δύσκολες συνθήκες, να κάνετε το καλύτερο δυνατό, ενισχύοντας το σύνολο και αναδεικνύοντας κάθε άτομο ξεχωριστά.

Είμαστε σίγουροι ότι, στον πηχαιμό για μια νέα Ιθάκη, τα παιδιά μας απέκτησαν τα εφόδια, ώστε να μη φοβηθούν τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπες που θα συναντήσουν.

Ευχαριστούμε από καρδιάς για την κοινή πλεύση. Καλά ταξίδια με λογισμό και όνειρο!!!

Οι γονείς των μαθητών σας

15. Απαντάμε γραπτώς: Ποια είναι η δουλειά του δασκάλου και του σχολείου, σύμφωνα με το κείμενο;

Γραμματική

16. Βρίσκουμε το ποιόν ενεργείας των παρακάτω ρημάτων του κειμένου.

έχετε προσπαθήσει		
α. συνοπτικό	β. διαρκές	γ. συντελεσμένο
εξελίσσει		
α. συνοπτικό	β. διαρκές	γ. συντελεσμένο
θα μάθουν		
α. συνοπτικό	β. διαρκές	γ. συντελεσμένο
προσπαθήσατε		
α. συνοπτικό	β. διαρκές	γ. συντελεσμένο

17. Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις: συντελεσμένο, τρόπος, διαρκές, χρονική βαθμίδα, συνοπτικό.

Όταν αλλάζει το ποιόν ενεργείας των ρημάτων δεν αλλάζει .....
 αλλά ..... που γίνεται η ενέργεια: δηλαδή με διάρκεια (.....),
 χωρίς διάρκεια (.....), ολοκληρωμένη (.....)

18. Συμπληρώνουμε τα κενά με τα ρήματα στην έγκλιση και το ποιόν ενεργείας που ταιριάζει. Προσέχουμε την ορθογραφία.

- Ελπίζω ..... να έρθεις αύριο. (καταφέρνω)
- ..... λίγο περισσότερο κάθε μέρα για να προοδεύσετε, είπε η διευθύντρια. (διαβάζω)
- Χθες ..... ένα γράμμα και το έστειλα. (γράφω)
- Φωτεινή, ... τα μαθήματά σου. (ολοκληρώνω)
- Τα παιδιά ..... τις ασκήσεις της επανάληψης, όταν χτύπησε το κουδούνι στο σχολείο. (τελειώνω)
- Είπαμε ότι ..... το Σάββατο σινεμά. (πηγαίνω)
- Θέλω μέχρι την επόμενη σχολική χρονιά ..... στην ορθογραφία. (βελτιώνομαι)
- Ας ..... πρώτα την άσκηση αυτή. (λύνω)

19. Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις.

Για να βρούμε το υποκείμενο κάνουμε την ερώτηση .....

Το υποκείμενο βρίσκεται πάντοτε σε πτώση .....

Κάποιες φορές μπορεί να ....., επειδή εννοείται εύκολα.

20. Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις: έμμεσο, γενική, τι ή (σε) ποιον, άμεσο, αιτιατική

Για να βρούμε το συμπλήρωμα (αντικείμενο) κάνουμε τις ερωτήσεις .....
Τα συμπληρώματα μπορούν να βρίσκονται σε πτώση ..... και
σε πτώση ..... Ένα δίπτωτο ρήμα έχει ένα .....
συμπλήρωμα και ένα ..... συμπλήρωμα.

21. Βρίσκουμε τη συντακτική λειτουργία των λέξεων στις παρακάτω προτάσεις του κειμένου. Γράφουμε Υ για το υποκείμενο, Ρ για το ρήμα, Σ για το συμπλήρωμα και Κ για το κατηγορούμενο πάνω από τις αντίστοιχες λέξεις.

Η δουλειά του δασκάλου δεν είναι επάγγελμα είναι λειτούργημα.

Αυτό που δεν φροντίζει η ζωή να διδάξει από μόνη της είναι η υπομονή.

Έχετε προσπαθήσει να κάνετε το καλύτερο δυνατό.

Όχι γιατί εξελίσσει μια χούφτα ψυχές και μυαλά, φροντίζει η ζωή γι' αυτό.

22. Συμπληρώνουμε με τις λέξεις που δίνονται.

δευτερεύουσα/εξαρτημένη	κύρια/ανεξάρτητη	παρατακτικούς συνδέσμους
υποτακτικούς συνδέσμους	η μία δίπλα στην άλλη	

- Στην **παρατακτική** σύνδεση οι προτάσεις μπαίνουν ..... και ενώνονται με .....: συμπλεκτικούς, αντιθετικούς, διαχωριστικούς και συμπερασματικούς.
  - Στην **υποτακτική** σύνδεση μια ..... πρόταση ενώνεται με μια ..... πρόταση με τους ..... .
- Υποτακτική σύνδεση υπάρχει και στην περίπτωση όταν δύο ή περισσότερες δευτερεύουσες/εξαρτημένες προτάσεις ενώνονται και εξαρτώνται από μια κύρια.

8.7

23. Συμπληρώνουμε τον παρακάτω πίνακα:

Προτάσεις	Τρόπος σύνδεσης	Αναγνώριση δευτερευουσών/εξαρτημένων προτάσεων
Θα θέλαμε να σας εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας.		
Τα παιδιά μας απέκτησαν τα εφόδια, ώστε να μη φοβηθούν τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπες που θα συναντήσουν.		
Αυτό που δεν φροντίζει η ζωή να διδάξει από μόνη της είναι η υπομονή, η επιμονή...		
Έχετε προσπαθήσει, ατομικά, ομαδικά και τα έχετε καταφέρει κάτω από δύσκολες συνθήκες.		

Λεξιλόγιο

24.

Στο παραπάνω κείμενο οι γονείς εύχονται στον δάσκαλο *καλά ταξίδια με λογισμό και όνειρο*. Ανακαλύπτουμε ποιες από τις παρακάτω λέξεις δεν ανήκουν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με τη λέξη *λόγος*.

- A. Βρίσκουμε τη σημασία των λέξεων στο λεξικό και τη γράφουμε με δικά μας λόγια.
- B. Διαγράφουμε αυτές που δεν ανήκουν.
- Γ. Χρωματίζουμε το ίδιο κομμάτι των λέξεων.
- Δ. Σχηματίζουμε προτάσεις στο τετράδιό μας με αυτές που ανήκουν.

Ρήμα	Σημασία
λογικό	
λοξός	
λογοκρισία	
λόφος	
λογισμός	
λόγχη	
συλλογισμός	
λογοπαίγνιο	

25. Συμπληρώνουμε τον πίνακα:

	βάση	πρόθημα	επίθημα	Αναδιατύπωση σημασίας από το λεξικό
αναδεικνύοντας	δεικνύ-			
ξεχωριστά		ξε-		
ενσυναίσθηση			-ση	
προαύλιο				Η αυλή του σχολείου.
αποχαιρετιστήριο			-τήριο	

Οι απόφοιτοι του δημοτικού αποτυπώνουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα λίγο πριν από την αποφοίτησή τους

«Το δημοτικό τελειώνει, μετά από έξι χρόνια, σκληρής προσπάθειας. Νιώθω ανάμεικτα συναισθήματα, όπως χαρά και λύπη. Χαρά γιατί κατάφερα να τελειώσω το δημοτικό με επιτυχία και θα συνεχίσω στο γυμνάσιο. Λύπη γιατί θα αποχωριστώ το καλύτερο σχολείο, που έμαθα τόσο χρήσιμα πράγματα και τους αγαπημένους συμμαθητές μου, που περάσαμε αξέχαστες στιγμές όλα αυτά τα έξι χρόνια στην τάξη».

Μαθήτρια Στ΄ Δημοτικού

«Αναπολώντας τα προηγούμενα σχολικά χρόνια στο δημοτικό, έρχονται στο μυαλό μου ωραίες στιγμές. Αγαπημένοι δάσκαλοι, που μας φρόντιζαν, μας δίδασκαν και ήταν πάντα κοντά μας όταν τους χρειαζόμασταν, γέλια και πλάκες που κάναμε και κάνουμε με τους συμμαθητές μου καθημερινά και διασκεδαστικές εκδρομές μια φορά τον μήνα σε ενδιαφέροντα μουσεία. Αυτά είναι εμπειρίες γραμμένες ανεξίτηλα στο μυαλό μου».

Μαθητής της Στ΄ Δημοτικού

Παντελόπουλος, Τ., Τέλος της σχολικής χρονιάς και οι απόφοιτοι του Δημοτικού αποτυπώνουν σκέψεις και εντυπώσεις, Ταχυδρόμος. (διασκευή)

26. Γράφουμε μία παράγραφο στην οποία θα αναφερόμαστε στα συναισθήματα και στις σκέψεις κάθε παιδιού.

Γραμματική

27. Μετατρέπουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και αντίστροφα.

- Οι απόφοιτοι του δημοτικού αποτυπώνουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα.

.....

.....

- Διδαχτήκαμε από αγαπημένους δασκάλους πολλά πράγματα.

.....

.....

- Θα συνεχίσω τα μαθήματα με την ίδια επιτυχία στο γυμνάσιο.

.....

.....

28. Αντικαθιστούμε τις αντωνυμίες της πρότασης με άλλες ισοδύναμες:

Αγαπημένοι δάσκαλοι, που μας φρόντιζαν, μας δίδασκαν και ήταν πάντα κοντά μας όταν τους χρειαζόμασταν.

.....

.....

29.

Εντοπίζουμε τρεις διαφορετικές επιθετικές μετοχές μαζί με το ουσιαστικό που προσδιορίζουν από το κείμενο 3 και τις καταγράφουμε εδώ. Έπειτα τις αναλύουμε σε αναφορικές προτάσεις.

αγαπημένους συμμαθητές	→
	→
	→

Γραμματική ορθογραφία

30.

Συμπληρώνουμε τις καταλήξεις των παρακάτω ρημάτων, τονίζοντας, όπου χρειάζεται, και λαμβάνοντας υπόψη τις οδηγίες στις παρενθέσεις όπου υπάρχουν.

- Καθημερινά η δασκάλα μας διορθ_____ τις ασκήσεις με υπομονή.
- Η τάξη είχε καθαρ_____ (παθ. φωνή) προτού γίνει έλεγχος από τη διευθύντρια.
- Στο τέλος της παρουσίασης θα χειροκροτ_____ (α' πληθ) τους μαθητές για την προσπάθειά τους.
- Όλοι οι μαθητές θα βοηθ_____ από τη δασκάλα στη δύσκολη άσκηση.
- Η εργασία μου είχε τελει_____ προτού χτυπήσει το κουδούνι.
- Τα παιδιά ενθαρρύ_____ (παρόν διαρκές) να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες.
- Στην παραγωγή γραπτού λόγου προσπάθησα να χρησιμοποι_____ σωστά τις καινούριες λέξεις που μας δίδαξε η δασκάλα.
- Με ενθουσίαζε κάθε φορά που κερδ_____ (παρόν διαρκές) στο ποδόσφαιρο στην αυλή.

Λεξιλόγιο

31. Ξαναγράφουμε τις φράσεις του κειμένου 3 αντικαθιστώντας τα υπογραμμισμένα με άλλες συνώνυμες λέξεις ή φράσεις.

Έξι χρόνια σκληρής προσπάθειας.

Νιώθω ανάμεικτα συναισθήματα.

Θα αποχωριστώ το καλύτερο σχολείο.

Έμαθα τόσα χρήσιμα πράγματα.

Περάσαμε αξέχαστες στιγμές.

32. Ξαναγράφουμε τις φράσεις του κειμένου 3 αντικαθιστώντας τα υπογραμμισμένα με άλλες αντώνυμες λέξεις ή φράσεις.

Έρχονται στο μυαλό μου ωραίες στιγμές.

Λύπη γιατί θα αποχωριστώ το καλύτερο σχολείο.

Διασκεδαστικές εκδρομές μια φορά τον μήνα σε ενδιαφέροντα μουσεία.

33.

Εντοπίζουμε τον μηχανισμό της μεταφοράς στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου 3 και γράφουμε την πρόταση. Έπειτα συζητάμε στην τάξη για τη σημασία αυτής της πρότασης.

Κείμενο 4

Με όνειρα και σκέψεις φεύγω από το Δημοτικό

Μια ευχή από τη συγγραφέα
Αγγελική Βαρελά στον μαθητή
και στη μικρή μαθήτριά που
φεύγει από το δημοτικό και
μπαίνει στο γυμνάσιο.

8.8

8.9

Σου χαρίζω πολλά ΑΛΦΑ για ν' ανεβαίνεις, όλο ν' Ανεβαίνεις
και πολλά ΒΗΤΑ για τα επόμενα Βήματά σου.

Το ΓΑΜΑ σ' έφερε κιόλας στο Γυμνάσιο.

Το ΔΕΛΤΑ θα σου θυμίζει το Δημοτικό.

Σου δίνω κι ένα ΕΨΙΛΟΝ για να 'σαι Ευτυχισμένος

κι ένα ΖΗΤΑ για να χαίρεσαι μ' αυτό τη Ζωή

μια ζωή γεμάτη Ήλιους που αρχίζουν από ΗΤΑ.

Το ΘΗΤΑ και το ΓΙΩΤΑ στα χαρίζω για να επικαλείσαι τον Θεό
και τον γλυκύτατο Ιησού.

Πρόσεξε το ΚΑΠΑ να μη χάσεις. Είναι το Κουράγιο.

Και το ΛΑΜΔΑ να προσέξεις. Είναι η Λογική.

Το ΜΙ είναι της Μάνας. Οι ευχές της πάντα θα σ' ακολουθούν
μαζί με το ΝΙ που περιμένει κι είναι η Νιότη σου.

Πάρε το ΞΙ μαζί σου για την Ξεγνοιασιά αλλά

και το ΟΜΙΚΡΟΝ σου είναι απαραίτητο για να έχεις ένα Όραμα.

Το ΠΙ σου το χαρίζω για να χαράξεις την Πορεία σου

και το ΡΟ για να την σπείρεις με Ρόδα – όσο γίνεται.

Και μην ξεχνάς ποτέ το ΣΙΓΜΑ, το Σχολείο σου
γιατί αυτό σου έμαθε, με ΤΑΦ, τα Τραγούδια της γνώσης.

Είθε το ΥΨΙΛΟΝ να σου χαρίζει Υγεία

Και το ΦΙ να φωτίζει με Φως τα σκοτεινά μονοπάτια,

ώστε να είναι άφθονα τα ΧΙ για άφθονα Χαμόγελα

που να ευφραίνουν την Ψυχή σου γεμάτη πάντα από ΩΜΕΓΑ,
για τα Ωραία και τα Μεγάλα.

Αγγελική Βαρελά

Γραμματική

8.10

34.

Συμπληρώνουμε τις φράσεις με τον κατάλληλο μονολεκτικό τύπο του παραθετικού του επιθέτου που βρίσκεται στην παρένθεση στον βαθμό που ταιριάζει.

- Δεν γινόταν να πας σε ..... (καλός) παράσταση.
- Ο συνταγματάρχης είναι ..... (άνω) από τον λοχαγό.
- Στην αίθουσα γινόταν ..... (πολύς) φασαρία απ' ότι στην αυλή.
- Η Μαριάννα είναι ..... (επιμελής) μαθήτρια από την Καίτη.
- Έχει ..... (λίγος) πιθανότητες αποτυχίας, καθώς μελέτησε επαρκώς.
- Ο Αμαζόνιος είναι το ..... (μακρύς) ποτάμι στον κόσμο.
- Αυτό το βιβλίο περιλαμβάνει τη θεωρία του μαθήματος σε ..... (απλός) μορφή.

35.

Αναγνωρίζουμε τις προτάσεις σε απλές (Α), σύνθετες (Σ), επαυξημένες (ΕΠ) και ελλειπτικές (ΕΛ) σημειώνοντας δίπλα το αντίστοιχο αρχικό.

- Σου χαρίζω πολλά ΑΛΦΑ για ν' ανεβαίνεις. (.....)
- Το ΔΕΛΤΑ θα σου θυμίζει το Δημοτικό. (.....)
- Το ΩΜΕΓΑ, για τα Ωραία και τα Μεγάλα. (.....)
- Και μην ξεχνάς ποτέ το ΣΙΓΜΑ, το Σχολείο σου γιατί αυτό σου έμαθε. (.....)
- Εσύ πάρε το Ξι μαζί σου. (.....)

36.

Σχηματίζουμε δικές μας απλές (Α), σύνθετες (Σ), επαυξημένες (ΕΠ) και ελλειπτικές (ΕΛ) προτάσεις σημειώνοντας δίπλα το αντίστοιχο αρχικό. Μια από κάθε είδος.

πρόταση	είδος

37. Συμπληρώνουμε τα ρήματα στις παρακάτω προτάσεις στον χρόνο που ζητείται.

- Ο Κωνσταντίνος ..... (διηγούμαι-παρόν διαρκές) τις εμπειρίες του από τη φετινή σχολική χρονιά.
- ..... (προηγούμαι-παρελθόν συνοπτικό) στη βαθμολογία λόγω καλής συμπεριφοράς.
- Τα υλικά αυτά ..... (χρησιμοποιούμαι-παρελθόν διαρκές) πέρυσι για χειροτεχνίες.
- Μου ..... (εγγυώμαι-παρόν διαρκές) πως θα πετύχει η διοργάνωση;
- Συχνά ..... (διασπώμαι-παρόν διαρκές) η προσοχή του από θορύβους.
- Πολλές φορές ..... (εξαρτώμαι-παρόν διαρκές) από τις επιθυμίες μας.
- Αυτός ..... (διερρωτώμαι-παρόν διαρκές), αν έκανε τη σωστή επιλογή.

Γραμματική ορθογραφία

8.11

38. Διορθώνουμε τις προστατικές των ρημάτων. Στη συνέχεια εξηγούμε τον λόγο για τη διόρθωσή μας.

Ρηματικός τύπος	Διόρθωση	Εξηγούμε...
αθρίστε		
τραγουδίστε		
συγκεντρωθήτε		
ποτήστε		
υπέγραψε		
συγχωρείστε		

Λεξιλόγιο

39. Συμπληρώνουμε το σταυρόλεξο με λέξεις από το λεξιλόγιο της ενότητας.

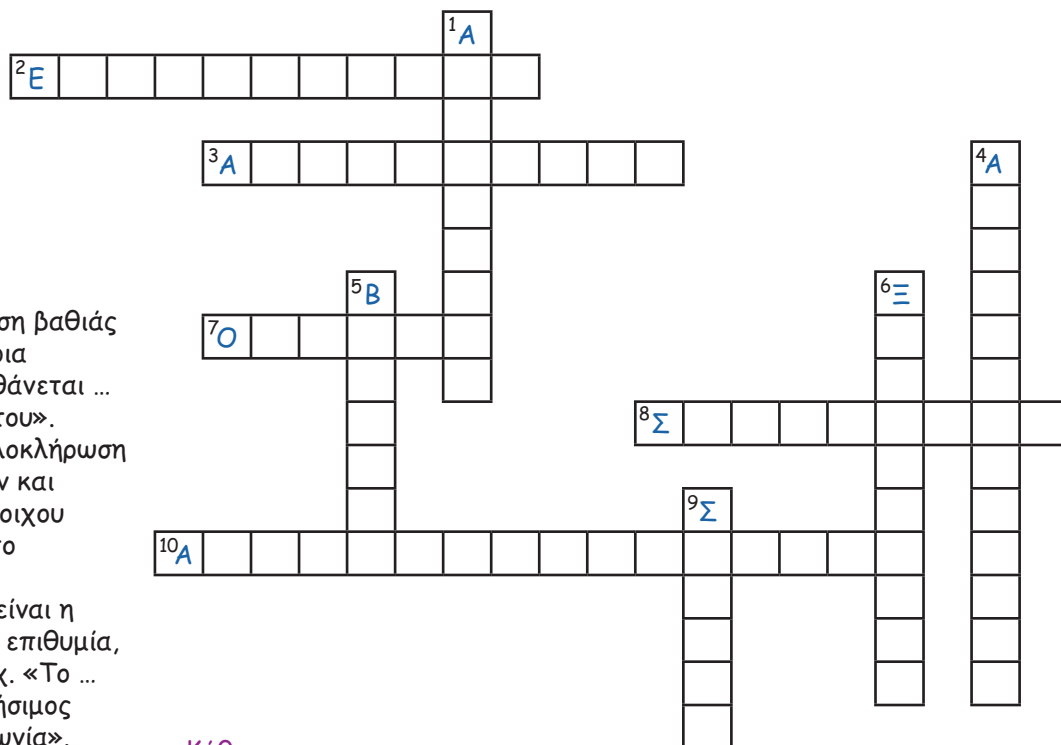

Οριζόντια

2. Αίσθημα και εκδήλωση βαθιάς ευχαριστίας για κάποια ευεργεσία, π.χ. «Αισθάνεται ... για τους δασκάλους του».
3. Έτσι ονομάζεται η ολοκλήρωση ενός κύκλου σπουδών και απόκτηση του αντίστοιχου τίτλου, π.χ. «... από το δημοτικό».
7. Συνώνυμή της λέξη είναι η «φιλοδοξία». Ισχυρή επιθυμία, λαχτάρα για κάτι, π.χ. «Το ... μου είναι να γίνω χρήσιμος άνθρωπος στην κοινωνία».
8. Έντονο συναίσθημα ως αποτέλεσμα ευχάριστων ή δυσάρεστων γεγονότων. Ανήκει στην οικογένεια της λέξης «κινώ».
10. Χαρακτηρισμός ομιλίας που γίνεται στο τέλος της σχολικής χρονιάς, λόγω της αποφοίτησης των μαθητών.

Κάθετα

1. Έτσι χαρακτηρίζεται μια ανάμνηση που δεν μπορεί να ξεχαστεί.
4. Έτσι ονομάζεται η γραπτή αφήγηση προσωπικών βιωμάτων. Συνώνυμή της λέξη είναι τα «απομνημονεύματα».
5. Είναι βαθιές και άμεσες εμπειρίες που αποκτά κάποιος ζώντας κάτι προσωπικά, π.χ. «παιδικά ...».
6. «Καλοκαίρι, ώρα για ...!». Συνώνυμή της λέξη είναι η «αμεριμνησία».
9. Συνώνυμή της λέξη είναι η «επιδίωξη», π.χ. «... φέτος είναι να περάσω τις εξετάσεις».

40. Α. Εντοπίζουμε από τις λέξεις του συννεφόμενου αυτές που ανήκουν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια και τις τοποθετούμε στην κατάλληλη στήλη.

στήθος	στοίβα	στύβω

στήβος	
στοίβα	
στύβω	

Ελέγχω τη δομή	✓	Ελέγχω τα γλωσσικά στοιχεία	✓
Έδωσα πληροφορίες για τους πρωταγωνιστές, τον χώρο και τον χρόνο;		Χρησιμοποίησα παρελθοντικούς χρόνους ή ιστορικό ενεστώτα;	
Έγραψα ποια ήταν η αρχική κατάσταση;		Χρησιμοποίησα επίθετα για να περιγράψω τους πρωταγωνιστές της αφήγησης;	
Παρουσίασα την εξέλιξη των γεγονότων που ανατρέπουν την αρχική κατάσταση; Είναι σωστά τοποθετημένα ως προς τη χρονική σειρά που συνέβησαν;		Χρησιμοποίησα μεταφορές, παρομοιώσεις κτλ.;	
Παρουσίασα πώς τελειώνει η ιστορία μου;		Το κείμενό μου είναι συνεκτικό; Έχουν συνοχή οι παράγραφοι μεταξύ τους;	
Έγραψα τις σκέψεις και τα συναισθήματά μου;		Χρησιμοποίησα ποικίλο λεξιλόγιο;	
		Είναι ορθογραφημένο το γραπτό μου;	

Τα τέσσερα βασικά βήματα για την παραγωγή γραπτού λόγου

Τι κάνουμε πριν αρχίσουμε να γράφουμε (προσυγγραφικό στάδιο).

- Διαβάζουμε προσεκτικά το θέμα.
- Κατανοούμε για ποιον σκοπό γράφουμε ή σε ποιον απευθυνόμαστε.
- Συμβουλευόμαστε τον πίνακα του κειμενικού τύπου της ενότητας.
- Συγκεντρώνουμε πληροφορίες, ιδέες, σκέψεις για τα διάφορα μέρη του θέματος.

Τι κάνουμε αφού ολοκληρώσουμε το γράψιμο (μετασυγγραφικό στάδιο: αυτοαξιολόγηση).

- Ελέγχουμε τη δομή και τα γλωσσικά στοιχεία του κειμένου μας με τη βοήθεια του πίνακα στο Τετράδιο Εργασιών (Επανάληψη).
- Ελέγχουμε τις παραγράφους και τη λογική σύνδεση μεταξύ τους. Αν χρειάζεται, συμπληρώνουμε λέξεις, π.χ. αρχικά, μετά, επίσης, τέλος κτλ.
- Ελέγχουμε το λεξιλόγιο, ώστε να έχει ακρίβεια και ποικιλία.
- Διορθώνουμε την ορθογραφία (και τους τόνους) και τη στίξη.
- Τελικά, διαβάζουμε το κείμενό μας, για να είμαστε σίγουροι ότι είναι σαφές.

Ξεκινάμε να γράφουμε (συγγραφικό στάδιο).

- Συντάσσουμε τις παραγράφους μία μία με βάση τη δομή.
- Τοποθετούμε τις σκέψεις μας με λογική σειρά, συνδέουμε κάθε παράγραφο με την προηγούμενη και την επόμενη.

Τι κάνουμε αφού το διορθώσει ο/η εκπαιδευτικός (μετασυγγραφικό στάδιο: ετεροαξιολόγηση)

- Διαβάζουμε προσεκτικά τις παρατηρήσεις και κάνουμε τις απαραίτητες αλλαγές. Ξαναγράφουμε συγκεκριμένα σημεία ή όλο το κείμενό μας.

Πηγές εικόνων και κειμένων

Τα κείμενα στα οποία δεν υπάρχει συγγραφέας έχουν συνταχθεί από τη συγγραφική ομάδα του διδακτικού βιβλίου.

Κείμενο 1, σελ. 8

techteacher.gr, Ρομπότ-δάσκαλοι στα σχολεία της Ινδίας, 8/9/2019.

Κείμενο 2, σελ. 14

Οι επιστήμες με απλά λόγια. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Σελ. 18

Mouzakinews.gr, Έλληνας μαθητής έφτιαξε το «InMoorn», ένα ρομπότ με τεχνητή νοημοσύνη και όλος ο πλανήτης παραμιλάει, 16/6/2021.

Κείμενο 3, σελ. 18

Μηχανή του χρόνου, Πώς ένας 16χρονος μαθητής από την Καβάλα δημιούργησε το δικό του ρομπότ. Το εμπνεύστηκε από μια ταινία επιστημονικής φαντασίας με πρωταγωνιστή τον Χιου Τζάκμαν..., 2/3/2017.

Κείμενο 3, σελ. 20

Σίνου, Κ. (2011). Το μεγάλο πείραμα. Αθήνα: Κέδρος.

Σελ. 26

athensvoice.gr, Γιώργος Χατζημιχάλης, 13/09/2023.

Κείμενο 1, σελ. 26

Μητρόπουλος, Γ., Γιώργος Χατζημιχάλης: «Η ζωγραφική για μένα, από όταν ήμουν παιδί, ήταν μια απελευθερωτική εμπειρία», euronews, 2/10/2023.

Κείμενο 2, σελ. 27

Ηλιοπούλου, Ι. (2022). Ο Ελύτης για παιδιά. Αθήνα: Ίκαρος.

Σελ. 30

Αριστοτέλειον, Θεατρική σκηνή.

Κείμενο 3, σελ. 30

istoriatexni.blogspot, Εντυπώσεις μαθητών από τη θεατρική παράσταση «Παραμύθι χωρίς όνομα», 20/10/2015.

Κείμενο 4, σελ. 36

Μπένσαρ, Ε. (2024). Το μεγάλο βιβλίο με τα ρεκόρ της τέχνης. Αθήνα: Πατάκης.

Κείμενο 1, σελ. 41

Ελεύθερος τύπος, Αυτή είναι η μεγαλύτερη ελληνική λέξη και αποτελείται από... 172 γράμματα, 10/3/2023.

Σελ. 46

ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ ΜΜΕ Α.Ε., ΑΡΧΕΙΟ Το Βήμα (ΒΗΜΑgazino), 17/4/2022, Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, «Όταν πολεμάς για την ελευθερία δεν ζητάς πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων», Βαρδάκη, Ε.

Κείμενο 2, σελ. 46

Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε., Όποιος δεν καταλαβαίνει το «τη Υπερμάχου», δεν καταλαβαίνει καλά ελληνικά, Το Ποντίκι, 6/2/2021.

Κείμενο 3, σελ. 54

Πικέρας, Χ. Β. (2014). Δίχως γλώσσα (μετ. Κώστας Βραχνός). Αθήνα: Γαβριηλίδης.

Σελ. 56

Τσολάκης, Χ., Για να οδηγήσεις τον άνθρωπο στη ζωή πρέπει να του δώσεις απεριόριστη αγάπη, in.gr, 30/7/2021.

Κείμενο 4, σελ. 56

Τσολάκης, Χ., Για να οδηγήσεις τον άνθρωπο στη ζωή πρέπει να του δώσεις απεριόριστη αγάπη, in.gr, 30/7/2021.

Κείμενο 1, σελ. 60

4ο Δημοτικό Σχολείο Γέρακα, Παιχνίδι και χαρά την τελευταία μέρα του σχολείου, 30/6/2022.

Κείμενο 3, σελ. 72

Παντελόπουλος, Τ. Τέλος της σχολικής χρονιάς και οι απόφοιτοι του Δημοτικού αποτυπώνουν σκέψεις και εντυπώσεις, Ταχυδρόμος, 26/6/2023.

Σελ. 76

Δήμος Καρδίτσας, Αγγελική Βαρελλά 1930-2022, η «δική» μας συγγραφέας, στις Παιδικές Βιβλιοθήκες του Δ.Ο.Π.Α.Κ. Δήμου Καρδίτσας, 27/8/2022.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ευθυμίου, Α. (2013). *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στο δημοτικό σχολείο. Θεωρία και εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Holton, D., Mackridge, P., & Φιλιππάκη-Warburton, E. (1999). *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας* (Β. Σπυρόπουλος, μετάφρ.). Αθήνα: Πατάκης.

Θώμου, Π. (2023). *Λεξιλογικά ζητήματα της νέας ελληνικής γλώσσας: Θεωρία και εφαρμογές*. Αθήνα: Πεδίο.

Κατσούδα, Γ. (2008). *Σύγχρονο πρακτικό συντακτικό τσέπης*. Αθήνα: Άγκυρα.

Κατσούδα, Γ. (2009). *Σύγχρονη πρακτική γραμματική τσέπης*. Αθήνα: Άγκυρα.

Κατσούδα, Γ. & Μαχουλά, Ε. (2024). *Γνωρίζοντας της νεοελληνικές διαλέκτους. Ένα εκπαιδευτικό ταξίδι στη γεωγραφική ποικιλία με φύλλα εργασίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Κλαίρης, Χ. & Μπαμπινιώτης, Γ. (2011). *Γραμματική της νέας ελληνικής: Δομολειτουργική – επικοινωνιακή* (σε συνεργασία με τους: Μόζερ, Α., Μπακάκου-Ορφανού, Α. & Σκοπετέα, Σ.). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (1998). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexical/triantafyllides/

Μαχουλάς, Γ. & Μαχουλά, Ε. (2019). *Γλωσσολογία και ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πεδίο.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2010). *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2016). *Λεξικό των παραγώγων και συνθέτων της νέας ελληνικής*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2017). *Σύγχρονη σχολική γραμματική για όλους*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2019). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Φτερνιάτη, Α. (2012). *Πανεπιστημιακές σημειώσεις για το μάθημα «Διδακτική της νεοελληνικής γλώσσας»* [Πανεπιστημιακές σημειώσεις]. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας (2023).

Ακαδημία Αθηνών. Επιστημονικός υπεύθυνος:

Χαραλαμπίκης, Χ. [επιμ.]

<https://christikolexiko.academyofathens.gr/>

